

SUNUŞ

Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri, modern uluslararası insan hakları hukuku sisteminin iki temel ayağını oluşturmaktadır. Modern anayasaların hemen hepsinde eşitlik ilkesinin önemi vurgulanmaktadır. Günümüz insan hakları düşüncesi de tüm insanların eşit olduğu prensibini benimsemektedir. Bu noktada ayrımcılık, eşitlik ilkesinin ihlali olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki temel ilke, Aristoteles'ten bu yana, benzer durumda olanların benzer muameleye tabi tutulmasıdır. Ayrımcılık söz konusu olduğunda ise, doğuştan getirdikleri birtakım özelliklerden (ırk, cinsiyet, özürlülük vb.) veya ideolojik ve/veya dinî tercihlerden dolayı kişilere farklı muamelede bulunulmakta ve bunun neticesinde toplumun belli üyeleri aleyhine bir durum yaratılmaktadır.

Eşitlik ilkesinin ihlali olarak, ayrımcılık temel bir insan hakları sorunu olarak bugün Türkiye'nin ve aynı zamanda dünyanın gündemini işgal etmektedir. Ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili uluslararası düzeyde kabul gören ve saygın bir yere konan çok sayıdaki insan hakları sözleşmesine ve geliştirilen hukuki yaptırımlara rağmen, ayrımcılık ciddi bir sorun olarak devam etmektedir. Pek çok uzman kurum ve kuruluşun da ifade ettiği gibi, ayrımcılığın sadece hukuki bir sorun değil, aynı zamanda sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, geliştirilen hukuki önlemlere, sosyal çalışmalar da eşlik etmelidir. Bu aşama da sivil toplum örgütlerinin rolü büyüktür.

İnsan Hakları Gündemi Derneği olarak, 2010 yılı içinde bize destek veren sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte, ayrımcılığa karşı bir koalisyon oluşturmak amacıyla İzmir'de bir proje yürüttük. Proje kapsamında çok sayıda sivil toplum örgütünün de katılımıyla bir dizi farkındalık çalışması yapıldı. Elinizdeki kitap yapılan bu farkındalık çalışmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Projeler genel koordinatörümüz **Hakan Ataman** tarafından hazırlanan, "**Ayrımcılığa Karşı Bir Adım At**" başlıklı kitap ayrımcılık sorununu teorik veya hukuki bir temelde ele alıp incelemekten çok, sivil toplum örgütlerinin kendi üyeleriyle ve/veya çalışma yürüttükleri kesimlerle gerek basit alıştırmalar yoluyla, ayrımcılık hakkında bir farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Bu vesileyle gerek İzmir'de ayrımcılığa karşı bir koalisyon oluşturulması amacıyla yürütülen projeye gerekse proje kapsamında bu kitabın hazırlanması için bize mali destek sağlayan

National Endowment for Democracy (NED) kurumuna teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

İzmir ayrımcılığa karşı yürütülen proje değerli üyelerimiz *Av. Mehmet Nur Terzi ve Av. Gülçin Aktunç'un* koordinatörlüğü eşliğinde gerçekleşti. Kendilerine ne kadar teşekkür etsek azdır. Ayrıca projenin danışmanlığını *Günel Kurşun ve Özgün Emre Sorkun* yürüttüler. *Fatma Zengin Dağıdır, Gökhan Deniz, Özlem Yılmaz ve Murat Çekiç* koalisyon çalışmaları kapsamında yürütülen farkındalık çalışmalarına oldukça önemli katkılar koydular. Mali ve idari koordinatörümüz *Ayça Uluseller Salan* çalışmaları sonuna kadar titiz bir şekilde kayıt altına aldı. Projeler genel koordinatörümüz *Hakan Ataman* hem elinizdeki bu kitabı hazırladı hem de farkındalık çalışmalarında kitapta yer alan alıştırmaların uygulanması için çaba gösterdi. Kendisine bir kere daha teşekkürleri bir borç biliriz.

İnsan haklarının herkes için ve her yerde eşit şekilde korunduğu ve kullanıldığı bir dünya ve Türkiye dileğiyle...

Orhan Kemal CENGİZ
İnsan Hakları Gündemi Derneği
Başkan

BÖLÜM 1

AYRIMCILIKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Ayrımcılık: BM İnsan Hakları Komitesinin Genel Yorumu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararları ve Avrupa Birliğinin Ayrımcılığa Karşı Yönergeleri birlikte düşünüldüğünde, "ayrımcılık" terimi, ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, dil, din, etnik, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyecek veya tanınmasını ve kullanılmasını sınırlandıracak ayrımcılığı kast etmektedir."¹

Ayrımcılık iki türdür: Doğrudan ve Dolaylı Ayrımcılık:

1- Doğrudan Ayrımcılık: Doğrudan ayrımcılık ırksal ya da etnik köken ya da inançları, engellilik, cinsiyet, yaş ya da cinsel yönelim veya benzer nitelikteki herhangi bir diğer konumları nedeniyle bir kişi ya da grubun daha az lehinde ya da onlara zarar verici muamele olduğunda gerçekleşmektedir. Bu haliyle doğrudan ayrımcılık, bir kişiye, yasaklanan ayrımcılık nedenlerinden herhangi birisiyle karşılaştırılabilir benzer durumlarda muamele edildiğinden, edilmiş olduğundan veya edileceğinden daha az elverişli davranmaktır. Başka bir deyişle doğrudan ayrımcılık belli kategoride olan kişilere, objektif ve makul bir sebep olmaksızın veya meşru bir amaç gözetmek veyahut da gözetilen amaçla yapılan muamele arasında

¹ CCPR General Comment No. 18. (General Comments): *Non-discrimination*: 10/11/89. para 7 <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm> web sitesinde mevcuttur(14.12.2006) .

orantılılık ilişkisi bulunmaksızın, farklı muamelede bulunmaktır².

2- Dolaylı Ayrımcılık: Ayrımcılık gündelik hayatın gerçekliği içinde sıklıkla çok fazla göze çarpmayan biçimlerde meydana gelir. Bu nedenle, dolaylı ayrımcılık da ayrımcılıkla ilgili mevzuat kapsamında ele alınmaktadır. Dolaylı ayrımcılık bir koşul, bir ölçüt ya da bir uygulama görünüşte tarafsız olmasına karşın, yasal bir amaç tarafından nesnel olarak meşrulaştırılmaksızın, ırk ya da etnik köken ya da inanç, engellilik, cinsiyet, yaş ya da cinsel yönelime mensup kişiler için dezavantaj oluşturduğunda meydana gelir.³

Eşitlik: Ayrımcılığa karşı temel kavram eşitlik kavramıdır. Eşitliğe yönelik iki genel kavramsal yaklaşım vardır: Şekli Eşitlik ,Maddi Eşitlik. Bu yaklaşımlar hem ulusal hem de uluslararası hukukta eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkına açık bir şekilde karşılık gelmektedir⁴:

² Bu konuyla ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz: *The Prohibition of Discrimination under European Human Rights Law*, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit D.3, February 2005, p.16; *Discrimination (direct and indirect)*, Glossary of terms, European Commission, 01/09/2006, http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/rights/gloss_en.htm#har websitesinde mevcuttur(14.12.2006); Ayrıca bkz. *Capacity Building of Civil Society dealing with Anti-Discrimination, Training Manual*, Human European Consultancy in partnership with the Migration Policy Group, An initiative funded by the EU, The contents of this publication do not necessarily reflect the opinion or position of the European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, September 2005, metin Türkçe olarak http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/civil/trainman_tr.pdf web sitesinde mevcuttur(14.12.2006).

³ A.g.e, p.16

⁴ *Non-Discrimination in International Law*, A HANDBOOK FOR PRACTITIONERS, Edited by Kevin Kitching Published by INTERIGHTS, The International Centre for the Legal Protection of Human Rights Lancaster House 33 Islington High Street, London N1 9LH, UK, January 2005, p. 19. Bu konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. *European handbook on equality data*, European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit

A- Şekli eşitlik: Temel bir düşünceye atıfta bulunur: Benzer koşullardaki bireylere benzer şekilde davranılmalıdır. Şekli eşitlik, genişliğine bakmaksızın benzerliğin görüntüsüne dayalı eşit muameleyle odaklanır. Benzer durumlardaki bireylere farklı muamelede bulunma amacıyla hareket eden yasalar ve uygulamalar doğrudan ayrımcılıkla sonuçlanır. Yapısal faktörler, eşit muamele olmaksızın ya da doğrudan ayrımcılık önlenmeksizin belli grupların toplumun gerisine düşmesine neden olabilirler. Bu yüzden, kendi başına uygulandığında ve benzerlikler kadar farklılıklar da göz önüne alınmadığında muamelenin tutarlılığı eşitliğin genel amacına erişmeyi sağlamakta yetersiz kalır⁵.

B- Maddi Eşitlik: Maddi eşitlik *farklı* durumlardaki bireylere farklı muamele yapılması gerektiğine atıfta bulunur. Gerçek eşitlik iki farklı düşünceyi kapsar – sonuçların eşitliği ve fırsat eşitliği.⁶

1-“Sonuçların eşitliği”, alınan önlemler kapsamında ortaya çıkan sonuçların eşit olmasını gerektirir. Sonuçların eşitliği görünüşte aynı muamelede bulunmanın, geçmişte ya da devam eden ayrımcılık ve farklılıklardan dolayı uygulamadaki eşitsizliği güçlendireceğini kabul eder. Bu yaklaşım kapsamında, önlemlerin amaçları kadar etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekir⁷.

2-“Fırsat eşitliği” hukukun farklı başlangıç konumlarını göz önüne alarak, arzu ettikleri faydayı kazanmalarına yönelik, tüm bireylerin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlayabileceği görüşünü savunur. Fırsat eşitliği eşit şans sağlamayı

G.4, Manuscript completed in November 2006, European Communities, 2007, Printed in Belgium, p. 14

⁵ A.g.e. p.19

⁶ A.g.e. p.19

⁷ A.g.e. p.20

hedefler ancak eşit sonuçlar hedeflemez. Fırsat eşitliği kavramı modern hukukta en sık kullanılan eşitlik kavramıdır. Bu durum muhtemelen kavramın serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Kişisel haklara ilişkin kanunlar piyasaya katılmayan için kapılar açmak yoluyla temsil edilmeyen ya da zarar görebilir gruplar lehine fırsat eşitliği temin ederler⁸.

Önyargı: Sosyal bilimciler “önyargı” tanımlarında farklılıklar göstermelerine rağmen önyargının bir grup veya grubun üyelerine karşı, genelde negatif bir ön değerlendirme olduğu düşüncesinde uzlaşırlar(Fiske, 1998; Jones, 1997; Nelson, 2002). Psikolojide genel olarak kullanıldığı şekliyle önyargı, sadece bir fikir ya da inanç üzerine bir beyanat değil, horgörme, sevmeme ve nefret gibi duyguları içeren bir tutumdur⁹.

Kalıp Yargı: Kalıp yargı (*Sterotip*) terimi ilk olarak 1798’de Fransız matbaacı Didot tarafından, kopyalar yaratmaya yarayan bir işlem için kullanılmıştır (Ashmore & Del Boca, 1981). Gazeteci Walter Lippman (1922) sterotipleri "kafanın içindeki resimler"e veya gerçeğin zihinsel kopyalarına benzetmiş ve buradan yola çıkarak terim gitgide bir grubun üyeleri hakkında genellemeler - ya da daha çok aşırı genelleme anlamına gelmeye başlamıştır.¹⁰

⁸ A.g.e. p.20

⁹ *The psychology of prejudice, stereotyping, and discrimination: An overview*, Makale Plous, S. (2003), In *Understanding Prejudice and Discrimination*, Ed. By Scott Plous, (pp. 3-48), New York: McGraw-Hill 2003, p.3, Bu makale "Herhangi Bir Dilde Önyargı: Önyargı Çeviri Projesi" adıyla bilinen bir Amerikan Psikoloji Derneği girişiminin bir parçası olarak birçok dile çevrilmiştir. Türkçe’ye çevirisi Simay İkiev ve Emrah Aktunç tarafından yapılmıştır. <http://www.understandingprejudice.org/apa/turkish/> (14.12.2006) web sitesinde mevcuttur. Ancak basılı halinden çok az daha kısadır. Ayrıca bkz. *The Psychology of Prejudice and Discrimination*, Bernard E. Whitley Jr. and Mary E. Kite, Thomson Wadsworth, Printed in Canada, 2006, p.10.

¹⁰ A.g.e, pp. 3-4

Damgalama: Damgalama (Stigmatization) sosyal bilimlerde kişinin toplumsal kimliğini olumsuz yönde etkileyen bir etiket; kişinin toplum tarafından reddedilmesine yol açan fiziksel veya davranışsalsal özellikleri. Fiziksel veya zihinsel engel, sabıka, psikiyatrik rahatsızlık, tedavi görmüş olma, farklı bir ırka, dine, cinsel yönelime sahip olma, vb. buna birer örnektir. Damgalama, ayrımcılık, tecrit edilme, öz-imajın ve özsaygının yara alması gibi çeşitli ekonomik, sosyal ve ruhsal sonuçlara yol açabilmektedir.¹¹

Taciz: Taciz, yıldırıcı, düşmanca, alçaltıcı, utandırıcı ya da saldırganca bir çevre yaratma ve kişinin onurunu ihlal etme amacıyla ya da etkisiyle gerçekleşen istenmeyen bir davranışın meydana gelmesi olarak tanımlanabilir.¹²

Mağdurlaştırma: Mağdurlaştırma, eşitlik ya da ayrımcılığa uğramama hakkı ilkeleri dâhil olmak üzere, hukuki ilkeleri yürürlüğe koyma çabalarını misilleme eyleminde bulunan bir örgüt ya da bir kişi tarafından gerçekleştirilen olumsuz eylemler olarak tanımlanabilir¹³.

Pozitif ya da Onarıcı Eylem (aynı zamanda özel tedbirler olarak da bilinir) daha önce dezavantajlı hale gelmiş grupların lehine, tersine tercihler sağlayarak geçmişte yapılmış olan da dâhil olmak üzere mevcut ayrımcılığın etkilerini telafi etmek için bir hükümet ya da özel kurum tarafından alınan önleyici tedbirlerdir. Bu tür tercihli muamele hukuki eşitlik fikri ile çelişir. Pek çok uluslararası belge devletlere bir yükümlülük dayatmaksızın

¹¹ Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 191.

¹² *Non-Discrimination in International Law, A HANDBOOK FOR PRACTITIONERS*, Edited by Kevin Kitching Published by INTERIGHTS, The International Centre for the Legal Protection of Human Rights Lancaster House 33 Islington High Street, London N1 9LH, UK, January 2005, p.21.

¹³ A.g.e. p.21

açıkça pozitif eyleme izin verir¹⁴.

Makul Yerleştirme (ya da düzenleme) genel olarak nitelikli bir kişinin başvuracağı, temel işlevleri yerine getireceği ve eşit yarar ve ayrıcalıklardan faydalanacağı bir işe, bir iş uygulamasına, çalışma ortamına ya da bir mevki kapsamındaki usullere ya da durumlara yönelik değişiklik yapmak ya da adaptasyon sağlamaktır. Bu farklı yerleştirme ihtiyacı sıklıkla engellilik bağlamında ortaya çıkar.¹⁵

¹⁴ A.g.e. p.21

¹⁵ A.g.e. p.21

BÖLÜM 2

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULUĞU VE AYRIMCILIKLA MÜCADELE

İnsan Hakları Savunucusu Kimdir?

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne göre “insan hakları savunucusu”, bireysel olarak ya da başkalarıyla birlikte insan haklarını yaygınlaştırmak ya da korumak için hareket eden kişileri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. İnsan hakları savunucuları her şeyden önce yaptıkları faaliyetlerle ve eylemleriyle tanımlanırlar. Ayrıca insan hakları savunucuları çalıştıkları koşullara göre de tanımlanabilir. “İnsan hakları savunucusu” terimi İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi'nin 1988 yılında kabulünden bu yana giderek daha sık kullanılmaktadır. O zamana kadar insan hakları “aktivisti”, “profesyoneli”, “çalışanı” veya “gözlemcisi” terimleri daha yaygındı. “İnsan hakları savunucusu” terimi bunlara göre daha uygun ve yararlı bulunmuştur¹⁶.

İnsan Hakları Savunucuları Ne Yapar?

İnsan hakları savunucuları insan haklarıyla ilgili herhangi bir duyarlılığı gündeme alabilirler. Bunlar, örneğin yargısız infaz, işkence, keyfi tutuklama ve gözaltı, kadınlara yönelik cinsel sünnet, ayrımcılık, istihdamla ilgili konular, zorla yerinden etme, sağlık hizmetlerine erişim, zehirli atıklar ve çevreye etkileri vb. olabilir. Savunucular, insan haklarını yaşam, yiyecek ve su, ulaşılabilir en yüksek sağlık standardı, yeterli barınma, ad ve ülke, eğitim, hareket özgürlüğü ve ayırım gözetilmemesi gibi çeşitli

¹⁶ *Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights, Fact Sheet No. 29*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Printed at United Nations, Geneva ISSN 1014-5567, GE.04-40463-April 2004-11,845, p. 2

alanlarda savunabilirler. Kimi durumlarda da belirli nüfus kesimlerinin hakları ön plandadır. Örneğin kadınlar, çocuklar, yerli halklar, mülteciler, kendi ülkelerinde yerlerinden edilenler gibi; bu arada, ulusal, dinsel veya etnik azınlıkların, cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği farklı olan insanların (gay, lezbiyen, biseksüel, travesti ve transeksüel kişiler) haklarının savunusu söz konusu olabilir.¹⁷

Kimler İnsan Hakları Savunucusudur?

İnsan hakları savunucusu olmak için özel bir “şart” gerekmemektedir ve İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi de eğer istersek hepimizin böyle olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte insan hakları savunucularında aranan “standart” karmaşık bir konudur ve Bildirge savunucuların hakları kadar sorumlulukları da olduğunu gene açık biçimde belirtmektedir. Bununla birlikte şu üç ana konuya dikkat edilmesi gerekmektedir: İnsan haklarının evrenselliğini kabul etmek; failini ya da mağdurunu dikkate almaksızın tüm hak ihlalleri için harekete geçmek; barışçıl eylem.¹⁸

İnsan Haklarının Temel İlkeleri Nedir?

İnsan haklarının belli ilkeler üzerinde temellenmiştir: evrensellik ve vazgeçilmezlik; karşılıklı-bağımlılık ve karşılıklı-ilişki; ayrımcılığa-uğramama ve eşitlik; katılım ve dâhil olma; sorumluluk ve hukukun üstünlüğü. Bu ilkeleri aşağıdaki gibi

¹⁷ A.g.e. p.2

¹⁸ A.g.e. p. 7-8

açıklamak mümkündür¹⁹:

Evrensellik ve Devredilemezlik: İnsan hakları evrenseldir ve devredilemez. Tüm insanlar dünyanın her neresinde olurlarsa olsunlar bu haklara sahiptirler. İnsan varlığı doğal olarak sahip olduğu bu haklardan gönüllü olarak vazgeçemez. Aynı zamanda hiç kimse bu hakları erkek ya da kadın bir insanın elinden alamaz. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 1. maddesinde de ifade edildiği gibi “*Bütün insanlar onur ve haklar bakımında eşit ve özgür doğarlar.*”

Ayrılmazlık: İnsan hakları birbirinden ayrılamaz. Kişisel, kültürel, ekonomik, politik ya da sosyal, doğayla ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, tüm insan hakları insan varlığının onurunu temel alırlar. Dolayısıyla, tüm insan hakları hak olmaları bakımından eşit statüye sahiptir ve herhangi bir önem derecesi, öncelik ya da hiyerarşik düzenleme yapılamaz.

Karşılıklı-bağımluluk ve Karşılıklı-ilişki: Bir hakkın gerçekleşmesi sık bir şekilde, bütünsel ya da kısmen, diğerinin gerçekleşmesine bağlıdır. Örneğin, sağlık hakkının gerçekleşmesi, belli koşullarda, eğitim hakkının ya da bilgi edinme hakkının gerçekleşmesine bağlı olabilir.

¹⁹ *Human rights-based approach to development programming, Policy and Guidance*, The UN Development Group, 2003, p.2., http://www.undg.org/archive_docs/6959-The_Human_Rights_Based_Approach_to_Development_Cooperation_Towards_a_Common_Understanding_among_UN.pdf web sitesinde mevcuttur. Son erişim 12.03.2010.

Eşitlik ve Ayrımcılığa Uğramama: Bütün bireyler insan varlığı olarak ve her insan varlığının doğuştan sahip olduğu onurdan dolayı eşittir. Tüm insan varlığı, insan hakları sözleşmeleriyle ilgili uzman yapılar tarafından açıklandığı gibi ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, yaş, dil, din, politik ya da diğer görüşler, ulusal ya da sosyal köken, engellilik, yoksulluk, doğum ya da diğer statülere dayanan herhangi bir ayrımcılık olmaksızın insan haklarına sahiptir.

Katılım ve Dâhil Olma: Bütün kişiler ve tüm insanlar, insan hakları ve temel özgürlüklerin gerçekleştirilebileceği vatandaşlıkla ilgili, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmelerden faydalanma ve aktif, özgür ve anlamlı bir şekilde dâhil olma ve katkıda bulunma hakkına sahiptir.

Sorumluluk ve Hukukun Üstünlüğü: Devletler ve diğer görev taşıyıcılar insan haklarına riayet etmek için sorumludurlar. Bu bakımdan, onlar yasal kurallara ve insan hakları mevzuatında önemli bir yere konmuş olan standartlara uymak zorundadırlar. Bu konuda başarısızlığa düştükleri noktada, sıkıntı verdikleri hak sahiplerinin kanun yoluyla sağlanmış kurallar ve usullere uygun olarak yetkili bir mahkeme ya da diğer hakemler önünde tahsis edilen giderim için bir davayı mahkeme önüne getirme hakkına sahiptirler.

Ayrımcılığa Karşı Savunuculuk Yapmak Nedir?

Ayrımcılığa karşı savunuculuk yapmak insan hakları savunucularının temel çalışma alanlarından bir tanesidir. Çünkü ayrımcılık, Uluslararası Af Örgütü'nün de belirttiği gibi sadece

sahip oldukları kimlik ya da inançlarından ötürü belli insanların ya da grupların tüm insan haklarını sistematik bir biçimde yok sayar. Ayrımcılık aynı zamanda, ırkçı saldırılar, kadınlara karşı ev içi şiddet ve homofobik nefret suçları gibi, genel olarak toplumdaki belli gruplara uygulanan şiddet eylemlerine karşı, kanunların eşit koruma vermemesi anlamına gelir. Önyargının, bu saldırgan uygulamaları sıklıkla resmi kayıtsızlıkla kolaylaştırılır.²⁰

Savunuculuk genel olarak karar vericileri etkilemek yoluyla, yasa ve politika yapma süreçlerine aktif bir şekilde katılmak, bu süreçlere katkıda bulunmak, yapılması gereken değişiklikler varsa yapılmasını veya yenilerinin üretilmesini sağlamak olarak tanımlanabilmektedir²¹. Bu tanımdan hareketle, ayrımcılığa karşı savunuculuk yapmayı ; karar vericileri etkilemek ve baskı oluşturmak yoluyla, ayrımcılıkla ilgili yasaları ve/veya politikaları, toplumdan dışlanmış ve ayrımcılığa uğrayan kesimler lehine değiştirmek ve yenilerinin oluşturulmasına aktif bir şekilde katkı koymak için bilgiyi stratejik bir şekilde kullanma süreci olarak tanımlayabiliriz.

Ayrımcılığa karşı savunuculuk yapmak sürecinde insan hakları savunucuları ve hak temelli çalışan sivil toplum örgütleri farklı strateji ve taktikler benimseyebilirler. Bu strateji ve taktikler

²⁰ *Take A Step To Stamp Out Torture*; Chapter 2: Discrimination: fertile ground for torture, 37, Amnesty International, First published in 2000 by Amnesty International Publications 1 Easton Street London WC1X 0DW United Kingdom. <http://web.amnesty.org/library/eng-313/reports&start=871> web sitesinde mevcuttur.

²¹ *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme*; Ebru Ağdak, Habip Kocaman, İrfan Neziroğlu, Laden Yurttagüler, Nurhan Yentürk, Yiğit Aksakoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; İstanbul, 2010, s. 9-41

toplumda farkındalık yaratmayı, mağdurlarla dayanışma faaliyetlerini, lobiciliği, stratejik davalar açmayı veya dava takibini, medya çalışmalarını, izleme ve raporlama faaliyetlerini, ağlar, koalisyonlar veya platformlar oluşturarak güç birliği yapmayı, sokak eylemlerini içerecek şekilde geniş bir yelpazeye dağılıbilir.

BÖLÜM 3 İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE KULLANILACAK YÖNTEMLER

A- İnsan Hakları Eğitimi için Bazı Kolaylaştırıcı Notlar

1- Pratik yaparak öğrenme:

İnsanlar süratli bir şekilde unuturlar. Bu nedenle eğitimler sırasında, uzun bir zaman dilimi geçtikten sonra katılımcıların öğrendiklerini tekrar hatırlamalarını sağlamak için sık sık tekrar etmeniz gerekir. Tekrar ve uygulama insanların unuttukları bilgi miktarını en aza indirmeye yardımcı olur. Eğer hoş ve eğlenceli bir öğrenim deneyimi yaşarsanız, o bilgiyi hatırlamanızda kolay olur.

İnsan hakları eğitimine yönelik uygulama:

- ✓ Birçok soru sorun
- ✓ Katılımcıların daha önce öğrendikleri bilgileri hatırlamalarına yardımcı olacak pratikler geliştirin
- ✓ Uygulamaya yönelik zaman ayırın
- ✓ Konularla ve becerilerle bağlantılı olarak önceki oturumları gözden geçirin.

2 Duyguların karşılıklı olarak öğrenilmesi:

İnsanlar bir oturumda iki veya daha fazla kez algılamaya yaşarlarsa daha hızlı öğrenirler.

Bilginin % 70- 80'i görerek elde edilir, % 11 – 15'i ise duyma yoluyla alınır. Eğitimci, bir kişinin öğrenmesine yardımcı olmak için (görsel malzemeler yoluyla) görmesini ve duymasını sağlamalıdır.

İnsan hakları eğitimine yönelik uygulama:

- Konuşmalarınızdaki kelimeleri güçlendirmek için görsel malzeme kullanın

- Katılımcıların materyallere dokunmasına ve ellemesine izin verin.
- Örnek modeller, grafikler ve resimler temin edin
- Görsel malzemenin net şekilde seyredilebilirliğinden emin olun

3 Aktif öğrenme: Yapararak ve katılarak öğrenmektir. İnsanlar için en iyi öğrenme aktif bir şekilde katıldıkları zaman gerçekleşir. Bunu bir Çin atasözüyle açıklamak mümkündür.

“Duydum ve unuttum

Gördüm ve hatırladım

Yaptım ve anladım”

(Çin Atasözü)

Eğitime yönelik uygulama:

- Yeni becerilerin pratiğe geçirilmesi için olanaklar sağlayın
- Katılımcıların analiz yapabilmelerine ve aldıkları bilgiler hakkında düşünmelerine yardımcı olacak sorular sorun.
- Tartışma gruplarını kullanın
- Vaka çalışmaları, rol oyunları gibi aktiviteleri kullanın

4 Anlamlı materyaller

Öğrenme bir kişinin var olan bilgi ve deneyimleriyle bağlantılı ise çok kolaydır.

İnsanlar olguları yeniden hatırlayabilirler ancak onlar bu olguları aşına oldukları bir düşünce çerçevesine uydurabilirlerse anlarlar ve hafızalarına alırlar.

Eğitime yönelik uygulama:

- Yapılacak bir oturum katılımcıların arka planlarını ve eğitim seviyelerini dikkate almalıdır.
- Uygulanabilmesi için bilgi mantıksal bir sıraya göre hazır edilmelidir.
- Bol miktarda gerçek yaşamdan örnekler, benzetmeler ve resimler kullanın
- Bilinenden bilinmeyene doğru gidin - yeni bir bilgi vermeden önce onların bilgi ve deneyimleriyle başlayın.

5 Öğrenmenin aktarılması

Oturumları ve aktiviteleri mümkün olduğunca gerçek yaşama uygun şekilde tasarlayın. Çünkü bu, kullandıklarında duruma ilişkin öğrendikleri şeyi aktarmaları bakımından katılımcılar için daha kolay olacaktır. Bu aynı zamanda kurstan ya da oturumdan hemen sonra katılımcıların işine yarıyorsa uzun dönemli bir öğrenmeye de yardımcı olur.

Eğitime yönelik uygulama:

- Oturumlarda ve aktivitelerde katılımcılara ilişkin durumlara atıfta bulunun.
- Gerçek durumları temel alan rol oyunları ve vaka çalışmalarını kullanın
- “Öğrendiğiniz şeyi kendi durumunuza nasıl uygularsınız?” sorusunu sorarak kendi dünyalarına ilişkin genel fikirler ve teorilerle bağlantı kurun

Öğrendikleri şeyleri kendi işlerinde ya da görevlerinde uyguladıkları zamanı takip edecek olanaklar temin edin.

B - İnsan Hakları Eğitiminde Kullanılacak Bazı Aktif Yöntemler

Beyin fırtınası: İlk olarak, savunmasını yapmadan veya öncelik tanımadan aniden fikirleri veya önerileri ortaya koymak. Daha sonra fikirleri ve önerileri tartışmaya açmak.

Vızultu grupları: Her katılımcı bire bir tipinde kısa tartışma için yanındaki (sağ veya sol) komşusuna döner.

Vaka çalışması: Örneğin, geçmişte ortaya çıkmış bir sorunun nasıl üstesinden geldiği ve insanların buna nasıl tepki gösterdiğini içeren bir senaryo veya tanıtımın kısa bir girişi yapılır. Senaryo tarihsel veya sanal olabilir ancak katılımcıların gerçek deneyimleri ile ilişkili olmalıdır.

Münazara: Katılımcılar bir sorunun farklı veya karşıt taraflarını alırlar ve diğer tarafından farklı bir cevap veya çözüm için tartışırlar.

Drama: Daha önceden kendi bölümlerine hazırlanmış kişileri içeren hazır bir oyundur.

Beklentiler: Katılımcıların bir alıştırmadan veya programdan neler beklediklerini anlattıkları bir yöntem.

Kolaylaştırıcı: Takip edilecek alıştırmaları, sorulacak soruları ve alıştırmaların amaçlarını açıkça anlamış olan grup lideri.

Aralarda gezinme: Katılımcılar tartışma için küçük gruplara bölüdüğü zaman, kolaylaştırıcı ve gönüllüler gruptan gruba sessizce aralarda gezinerek katılımcıların soruları iyice anlayıp anlamadıklarını kontrol eder ve ne kadar zamanlarının kaldığını onlara hatırlatırlar.

Tur atmalar: Bütün katılımcılar birer birer, sözleri kesilmeden konuşma şansına sahip olurlar; örneğin, bütün grupta hiç kimse atlanmadan tur atılır.

Buzkırırcılar: genellikle her oturumun başında insanların gevşemesi ve rahatlamasını sağlamak için yapılan bir faaliyet, örneğin el sıkışılır ve herkes kendini diğerlerine tanıtır.

Girişler: Kolaylaştırıcı veya başka herhangi biri tarafından yapılan, genellikle kısa süreli, planlanmış bir konuşma.

Katılımcı: öğrenme grubu içinde bulunup, bir alıştırmanın faaliyeti ile mutlaka ilgisi olan ve bilgiyi emen pasif öğrenciler değil, kolaylaştırıcı ve diğer katılımcılar tarafından eşit olarak davranılan kişiler.

İnsan halkası: Katılımcılar, eşit sayılardan oluşan biri diğerinin içinde iki daire biçiminde yerleşirler, böylece iç dairedeki her kişi dış dairedeki bir kişiyle yüz yüze gelmiş olur; örn. kendilerini tanıtmaları için. Halka (sağa veya sola) dönebilir, böylece herkes grup içindeki diğer kişilerle bire bir konuşabilir.

Rol oyunu: Katılımcılar belirli bir rolü oynayarak “eylemin bir parçası” haline gelirler; örn. bir polis memuru veya bir insan hakları mağduru, fakat (dramada olduğu gibi) rol için daha önceden alıştırma yapılmamalıdır. (aşağıdaki Örnek Yöntemler’e bakınız)

Geri bildirim: Katılımcılar küçük gruplara ayrıldığı zaman, küçük grubun tartışmasının sonucunu veya üzerinde düşünüp aldığı kararları bir kişi büyük gruba geri bildirimde bulunmalıdır.

Deneyimlerden konuşma: Katılımcılardan birisi tartışmakta olduğunuz konu veya sorun hakkında kendi deneyimlerinden bahseder.

Konuşma çemberi: Bütün katılımcılar her katılımcıyı yüz yüze görebilecekleri şekilde sandalyelerini yerleştirirler veya bir çember şeklinde otururlar.

BÖLÜM 4 AYRIMCILIĞA KARŞI İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ İÇİN EGZERSİZLER

A- Başlangıç için Egzersizler:

Aşağıdaki egzersizler ayrımcılığın önlenmesi amacıyla sivil toplum örgütlerinin düzenlemiş oldukları farkındalık yaratma faaliyetleri için başlangıç niteliğindedir. Ayrımcılık, önyargı, kalıp yargılar ve damgalama gibi olumsuz davranış ve tutumlar genel olarak birbirlerini besler ve birlikte hareket ederler. Bu tür olumsuz tutum ve davranışlar tek başına hareket ettikleri durumlarda dahi diğerleri fazla uzakta bir yerde değildir. Çok sayıda uzman bu tür olumsuz tutum ve davranışların varlığını, diğer pek çok şeyin yanında “*öteki*” hakkındaki bilgisizliğe, iyi bir tartışma ortamının olmayışına, kişiler arası iletişim yoksunluğuna, aktif bir dinlemenin eksikliğine bağlamaktadır. Bu nedenle başlangıç etkinlikleri temel olarak katılımcıların birlikte hareket etmesini sağlamayı, iyi bir grup atmosferi yaratmayı, katılımcılar arasında iletişimi güçlendirmeyi ve bir grup dinamiğinin oluşmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle başlangıç etkinlikleri genel olarak bütün grup halinde yapılan çalışmalar ve ısındırma amaçlı egzersizleri içermektedir.

Başlangıç etkinliklerinin bir diğer özelliği de konuya genel bir giriş yapmak ve genel olarak ayrımcılık olgusunun anlaşılmasını sağlamaktır. Böylece katılımcıların kendi çevrelerindeki farklı kültürleri, etnik yapıları, ırkları, renkleri, azınlıkları, dilleri, dinleri, toplumsal cinsiyet rollerini, cinsel yönelimleri, cinsiyet kimliklerini, inançları, engellilik hallerini,

sosyal ve ekonomik kökenlerden gelen insanları, ulusal kökenleri, vb. nitelikteki diğer farklılıkları tanımaları ve onlarla empati (duygudaşlık) kurmaya çalışmalarını amaçlamaktadır. Başlangıç etkinlikleri aynı zamanda toplumdaki eşitsizlikler üzerinden hareketle, ayrımcılığa karşı en temel talep olan eşitlik kavramına genel bir giriş yapmayı ve eşitlik kavramı hakkında farkındalık sağlamayı hedeflemektedir.

Kolaylaştırıcılar başlangıç etkinliklerini aceleye getirmemelidirler. Bu etkinlikler **B Bölümündeki “ileri düzey egzersizlere”** geçmeden önce dikkatli bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu tür etkinlikler doğası gereği basit etkinliklerdir. Daha önce bu türden bir etkinliğe katılmamış katılımcılarda bir tür “*oyun*” etkisi yaratabilir ve katılımcılar ayrımcılıkla bağlantısını kuramayabilir. Bu nedenle kolaylaştırıcının egzersizlere başlamadan önce ve bittikten sonra bağlantıyı kuran kısa açıklamalar yapmasında fayda vardır.

A.1- Yüz yüze

Amaçlar:

- Farklı kültürel, sosyal kökenlerden gelen insanları (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi) algılayışımız ve önyargılarımızın farkına varmak,
- Farklı kültürel, sosyal kökenlerden gelen insanlarla (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi) empati ve iletişim kurmak,

- Farklı kültürel, sosyal kökenlerden gelen insanlara (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi) karşı kendi önyargılarımızın farkına varmak.

Malzemeler:

Etkinliğin yapılabileceği yeterli boşlukta bir alan

Süre: 30 – 35 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kalıp yargılar, önyargılarla ilgili tutum ve davranışları kavramak, • Gündelik yaşantımızda kalıp yargıların ve önyargıların yerini anlamak
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Etkinlik için yeterli alan olduğundan emin olun. Etkinlikten önce açıklanması gereken notlara dikkat edin. Özellikle de engelli katılımcılarla yapılacak hazırlık konuşmasına dikkat edin.

Grup büyüklüğü: En az 8 kişi.

Adımlar:

1. Adım: Grubu çiftlere ayırın ve salonun değişik kısımlarında birbirlerinin yüzüne bakacak şekilde durmalarını isteyin. (2dk)

2. Adım: Çiftlerden 10 dakika boyunca birbirlerinin gözlerinin içine bakmalarını isteyin. Bakma sırasında herhangi bir konuşma, mimik, gülüşme ya da gözleri kaçırma gibi herhangi bir yüz hareketi yapamayacaklarını belirtin. Verdiğiniz bir işaretle bakma sürecini başlatın. Kuralları ihlal eden olursa uyarın. 10 dakikalık

süre dolunca yine verdiğiniz bir işaretle bakma sürecini tamamlayın. Katılımcılardan yerlerine geçmelerini isteyin. (10 dk)

3. Adım: Geri Bildirim ve Değerlendirme (20 dk.)

Tüm katılımcılarla birlikte yapılacak genel bir tartışmayla devam edin. Aşağıdaki soruları sorun:

- Birbirinize 10 dakika boyunca hiçbir mimik ve diyalog olmaksızın bakmak nasıl bir duyguydu ya da bu sürede neler hissettiniz? Kolay mı oldu yoksa zor mu oldu?
- En zor kısmı neresiydi? Başlangıç mı? Ortası mı yoksa sonlara doğru mu?
- Gündelik hayatta otobüste, vapurda, metroda, minibüste, işyerinde, okulda ve daha pek çok başka yerde tanımadığımız insanlarla karşılaşıyoruz. Onlara nasıl bir gözle bakıyoruz? Hiç gözlerinizi kaçırdığımız ya da bakmak istemediğimiz birileri oluyor mu? Tanımadığımız bir yabancı size bakmasından rahatsız olur musunuz?
- Farklı giyim kuşama, görünüşü, renkleri, konuşma biçimi, fiziksel yapısı olan kişilere bakar mısınız?
- Dini semboller, farklı ırkların, dillerin, cinsiyetlerin, cinsiyet kimliklerinin veya yönelimlerin görünüşleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Hiç yüz yüze geldiğiniz oldu mu? Geldiyseniz neler yaşadınız?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Çoğu insan tanımadığı birisiyle uzun bir süre yüz yüze gelmekten çekinir. Bu kısmen güvenlik gibi haklı bir gerekçeye de dayanabilir. Bununla birlikte aynı zamanda önyargılarımızın da bunda büyük rolü vardır. Örneğin dini inançlar ya da genel ahlak kuralları gereği bazı kadın ve/veya erkekler karşı cinsle yüz yüze gelmek istemeyebilirler ve bu nedenle zorlanabilirler!

Etkinlik sırasında ayakta durma konusunda zorluk çeken ya da engeli olan katılımcı(lar) varsa etkinliği oturarak da gerçekleştirebilirler.

Etkinlik sırasında görme engelli katılımcılar varsa, etkinliğe başlamadan makul bir süre önce görme engelli olan katılımcı(lar) ile mutlaka bir ön görüşme yapılmalı ve etkinliğin içeriği anlatılmalıdır. Görme engelli katılımcılar etkinliğe katılmak istemezlerse fazla ısrarcı olunmamalıdır. Bununla birlikte görme engelli olmak bu etkinliğe katılabilmek için bir sorun teşkil etmez. Ancak görme engelliler birden fazla ise birbirleriyle değil, görme engeli olmayan bir başka katılımcıyla eşleşmelidir.

Bu etkinlik basit görünmesine rağmen katılımcılar açısından oldukça zordur. Pek çok katılımcı “*hayatımın en uzun 10 dakikasıydı*” gibi açıklamalarda bulunabilir. Bu nedenle yüz yüze bakma süresi 10 dakikada fazla olmamalıdır.

Etkinlik ayrımcılık temalı bir çalışmaya başlarken hem bir giriş yapmak için, hem de genel olarak katılımcıların tartışmasını sağlamak amacıyla bir heyecan yaratmak için idealdir. Bir tür ısındırma egzersizi olarak da görülebilir.

A.2- Kalıp Yargılar*:

Amaçlar:

- Genellemeler ve kalıp yargılar arasındaki farkların kavranması.
- Medyadaki kalıp yargı örneklerinin incelenmesi.

* Bu egzersiz Uluslararası Af Örgütü'nün “*İlk Adım*” kitabındaki “*Kalıp Yargılar Üzerine Örnek Bir Ders*” başlıklı egzersizden esinlenilerek hazırlanmıştır. Orijinal metin için bkz: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, “*İlk Adım*”, İpek Üstüner - Gülden Gürsoy Ataman, 2010, Ankara, Türkiye, s. 48.

- Olumsuz bir biçimde kalıplaştırılmış gruplara karşı duyarlılık geliştirmek.

Malzemeler:

Yazı tahtası ve büyük boy kâğıtlar.

Büyük boy yazı kalemleri.

Gazete, dergi ve TV'lerden örnekler.

Süre: 70 dakika

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kalıp yargılar, önyargılar ve ayrımcılıkla ilgili tutum ve davranışları kavramak, • Medyanın kalıp yargılar ve önyargıların gelişmesinde ve önlenmesindeki rolünü kavramak • Empati
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Etkinliğe başlamadan önce Türkiye'deki farklı dergi, gazete, TV'lerde yer alan haberleri toplayın. • Kitabın başındaki ayrımcılıkla ilgili kavramları gözden geçirin.

Grup büyüklüğü: 10 – 20 kişi

Adımlar

1. Adım: Bu egzersizin kültüre, genellemelere, kalıp yargılara ve ön yargılara genel bir bakış amacı taşıdığını açıklayın.

2. Adım: Kolaylaştırıcı farklı kültürel, sosyal kökenlerden gelen insanları tahtaya ya da büyük boy yazı kâğıtlarına yazar: Ermeni, Rum, Yahudi, Alevi, Kürt, Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Travesti, Transeksüel, Süryani, Laz, Çerkez, Kadın, HIV hastası, Seks İşçisi, Yoksul, İşçi, Punk, Mülteci, Engelli, Şizofren vb. gibi. Katılımcılardan bu grupları tanımlayıcı kelimeler söylemelerini ister ve bu kelimeleri tahtaya yazar. Kolaylaştırıcı bu gruplar

arasındaki bağlantılara bakarak görüşleri özetler. Daha sonra kolaylaştırıcı görüşlerin bir değerlendirme içerip içermediğine bakar. Genelleme ve kalıp yargı arasındaki farkı anlatır. Katılımcılara ortaya atılan görüşlerle ilgili olarak aşağıdaki soruları sorar:

Bu görüşleri nereden edindiniz?

Kendi deneyimlerinizden mi, kitle iletişim araçlarından mı, yoksa aile ve arkadaşlarınızdan mı? (10 dk)

3. Adım: Katılımcılar grubun büyüklüğüne göre üç ya da dört gruba ayrılır. Her grupta bir kolaylaştırıcı yer alır. Kolaylaştırıcı grubun kendi içinden bir grup sözcüsü seçmesini ister. Her bir gruba gazete veya dergi verilir. Bu bir internet haberi de olabilir. Eğer elinizde TV'den alınmış bir haberin CD'si varsa ve gösterebiliyorsanız (diz üstü bilgisayar ile), TV'den alınmış bir haber de verebilirsiniz. Ayrıca gruplar, televizyon programları ve kitaplar da dâhil farklı kitle iletişim araçlarını da dikkate alabilirler. Katılımcılar farklı araçların üzerinden giderek, metin ve resimlerde belirli gruplardan insanların nasıl gösterildiğini, simgelendiğini ya da temsil edildiğini inceler. Bu gruplar giriş bölümündekilerden seçilebileceği gibi, kendi toplumunuzda ayrımcılığa uğramış başka gruplardan da seçilebilir. Kalıp yargılar, doğası gereği olumlu, olumsuz ya da tarafsız olabilir. (10 dk)

4. Adım: Bütün grup halinde toplanılır. Grup sözcüleri gruplarda inceledikleri konunun sunumlarını bütün gruba yaparlar. (15-20 dk)

5. Adım: Kısa bir genel tartışmadan sonra, bütün gruba aşağıdaki soruları sorarak tartışmaya devam edin (15 dk):

“Olumlu kalıp yargıların atfedildiği gruplar arasında nasıl benzerlikler buldunuz?”

“Olumsuz kalıp yargıların atfedildiği gruplar arasında ne gibi benzerlikler var?”

“Bu türden kalıp yargıların kaynakları nelerdir?”

“Bu etkinliğe dayanarak genellemeler ve kalıp yargılar hakkında ne gibi sonuçlar çıkarılabilir?”

6. Adım: Geri Bildirimler ve Değerlendirme (15 dk):

Katılımcılara eklemek istedikleri veya grup içinde kendisini yeterince ifade edemeyen birisi olup olmadığı sorun?

Katılımcılara kendi başlarından geçen ve kendileri hakkındaki olumlu ya da olumsuz herhangi bir yargı ile karşılaşmışlar mı? Olumlu ya da olumsuz bir yargı ile karşılaşmadıklarını sorun? Olumlu ya da olumsuz bir yargı ile karşılaştıklarında ne hissettiklerini sorun?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Kitabın birinci bölümünde yer alan kalıp yargılar ve önyargılarla ilgili tanımları aktarın. Eğer imkânınız varsa bu tanımları slâytlarla perdeye yansıtabilirsiniz. Eğer böyle bir imkânınız yoksa çalışmadan önce tanımları büyük boy kâğıtlara yazarak hazırlayabilirsiniz.

Genellemeler ve kalıp yargılar; içinde yaşadığımız kültürde, kitle iletişim araçlarında, aile ve arkadaş çevremizin görüşlerinde vardır. Olumsuz kalıp yargılar korkuya, olumlu olanlarsa beğeniye dayanabilir.

Egzersiz yöntemi konusunda esnek olun. Oturumun bazı bölümleri diğerlerine göre katılımcıların daha fazla ilgisini çekebilir. Belirli tartışmalar ve etkinliğin bazı aşamalarının katılımcılara daha faydalı olduğunu ve daha uzun sürdüğünü fark edeceksiniz. Egzersizi katılımcıların tepkilerine göre genişletip, daraltabilirsiniz.

Çalışma konusuyla ilgili gazete ve dergileri önceden hazırlamanız gerekir. Orjinallerini bulamazsanız, internet üzerinden çıktı alarak veya kütüphaneden fotokopi yoluyla çoğaltarak gazete ve dergilere ulaşabilirsiniz.

A.3- Büyük Şehirde Kaybolmak*

Amaçlar:

- Katılımcıların farklı sosyal ve kültürel kimliklere sahip insanlar hakkındaki değer yargılarının farkına varmaları ve yargılar üzerinde düşünmelerinin sağlamak.
- Önyargıların bizim tutum ve davranışlarımız üzerindeki etkisini keşfetmek.

Malzemeler:

Büyük boy yazı kâğıtları ve kalemler.

Gruplar için büyük şehirde kaybolmak hikâyesinin kopyaları.

Süre: 50 - 60 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Başkaları hakkındaki yargılarımızın farkına varmak • Önyargılar, tutum ve davranışlarımız • Yabancı birisinin dış görünüşü hakkındaki tutum ve davranışlarımız.
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Katılımcıları katılım sayısına göre 2,3 ya da 4 gruba ayırın. • Büyük şehirde kaybolma hikâyesini önceden grup sayısı kadar çoğaltın.

* Bu egzersiz Uluslararası Af Örgütü'nün "*Her İnsan Özgür Doğar*" adlı insan hakları eğitimi kitabının "*Kaybolmak*" başlıklı egzersizinden esinlenilerek hazırlanmıştır. Orijinal metin için bkz: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, "*Her İnsan Özgür Doğar*", Çev: s. 83.

Grup Büyüklüğü: 10 – 20 kişi

Adımlar:

1. Adım: Bu etkinliğin tanımadığımız kişiler hakkındaki değer yargılarımızla ilgili olduğunu anlatın. Çalışmayı önce küçük gruplarda yapacağınızı daha sonra bütün gruba geri dönerek geri bildirimler alacağınızı belirtin. Çalışmanın bir kaybolma hikâyesinden hareketle kime adres soracağınız ya da kimden yardım isteyeceğiniz üzerine kurulu olduğunu belirtin. (2 dk)

2. Adım: Grubu katılımcı sayısına göre eşit sayıda 2, 3 ya da 4 gruba ayırın. Her grupta bir kolaylaştırıcı bulunsun. Kolaylaştırıcı grubun kendi içinden bir grup sözcüsü seçmesini istesin. Grup sözcüsü grup içinde yapılan tartışmaları kaydedecek ve bütün grupta bize özetleyecektir. (2 dk)

3. Adım: Gruplara “Büyük Şehirde Kaybolmak” hikâyesini dağıtın (1 dk)

4. Adım: Gruplara “Büyük Şehirde Kaybolmak” hikâyesini okumaları ve grup içinde adres sormak için kimi, neden seçtiklerini tartışmaları için belli bir süre verin. Bunun için grup sözcüsü grup içindeki katılımcıların adres sormak için kimi seçtiğini tek tek not etsin. (15 dk)

5. Adım: Geri Bildirimler ve Değerlendirme (30 dk): Bütün grup toplanın. Grup sözcülerine grup içinde yaptıkları tartışmaları bütün gruba aktarmalarını isteyin. Grup sözcüleri sunumlarını tamamladıktan sonra katılımcılara eklemek istedikleri herhangi bir şeyin olup olmadığını sorar. Ardından katılımcılara aşağıdaki soruları yönelterek tartışın:

- Sizden farklı olan insanları değerlendirirken neye göre karar verirsiniz?

- Hiç tanımadığınız bir insanı sadece iyi veya sadece kötü olarak değerlendirebilir misiniz?
- Tanıdığınız bir insanı sadece iyi veya sadece kötü olarak değerlendirebilir misiniz?
- İnsanları sadece iyi veya sadece kötü olarak değerlendirmenin tehlikeleri nelerdir?
- İnsanlara eşit muamele yapıyor musunuz?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Değerlendirme aşamasında. Katılımcılara kitabın birinci bölümünde bulunan önyargı ve ayrımcılıkla ilgili tanımları aktarın. Önyargılarımızın bizi yönlendirdiğini belirtin. Ayrımcılığın hem etik hem de hukuki anlamda bir insan hakları skandalı olduğunu vurgulayın. Önyargıların bizi olumsuz yönlendirmesine engel olmak için bunların farkında olmamız gerektiğini belirtin. Hepimizin toplumda gerçekleşen doğrudan ve/veya dolaylı ayrımcılık eylemlerine aktif bir tavır alması gerektiğini söyleyin. İnsanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesine sahip çıkmalıyız.

Aşağıdaki metin katılımcılara dağıtılacak!

Büyük Şehirde Kaybolmak!

“Büyük bir şehre yakın bir arkadaşınızı ziyaret etmek için geldiniz. Ancak yolunuzu kaybettiniz, üstelik kaybettiğiniz şey sadece yolunuz değil! Yolculuk sırasında cep telefonunuzun ve cüzdanınızın olduğu el çantanızı da kaybettiniz. Ayakkabılar ayağınızı çok kötü bir şekilde vurmaya başladı. Nerede olduğunuzu da bilmiyorsunuz. Bulduğuz bölge hiç de güven verici görünmüyor ve herkesin size baktığını düşünüyor aşırı derecede rahatsız oluyorsunuz. Arkadaşınıza ulaşmanız lazım. Kimden yardım isterdiniz?”

Dövmeli, uzun saçlı ve küpeli bir genç
 Bir transeksüel.
 Ayakkabı boyacısı bir çocuk
 40'lı yaşlarında erkek bir simit satıcısı
 20 yaşlarında mini etekli ve açık giyimli bir genç kadın
 Sakalları uzamış ve elinde şarapla kaldırımında yatan bir erkek
 Başörtülü bir kadın
 30 yaşlarında bir seks işçisi
 Dilenci
 İri yapılı ve pis sakallı bir erkek
 Çöp toplayan bir belediye işçisi
 Otopark görevlisi
 Bir pavyonun önünde bekleyen koruma görevlisi
 Yaşlı bir erkek

A.4- Aktif Dinleme*:

Amaçlar:

- Başkalarının argümanlarını aktif bir şekilde dinlemek.
- Başkaları tarafından sunulan argümanları kısa bir süre içinde özetleyebilmek.
- Ayrımcılığa maruz kalan kişi ve gruplar hakkındaki kendimizin ve başkalarının yargılarımızı keşfetmek.
- Empati.

* Bu egzersiz Prof. Richard Pierre Claude'un, "Yaygın İnsan Hakları Eğitimi, Kolaylaştırıcılar ve Öğretmenler için 24 Katılımcı Alıştırma" adlı kitabında yer alan, "Dinleme Alıştırması" ve Uluslararası Af Örgütü'nün "İlk Adım" kitabındaki "Aktif Dinleme" başlıklı egzersizlerden esinlenilerek hazırlanmıştır.

Malzemeler:

- Etkinliğin yapılabileceği yeterli boşlukta bir alan.
- Tartışma konularını içeren kartlar.
- Kağıt ve kalem.

Süre: 35-40 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Başkalarının görüşlerini aktif bir şekilde dinlemek • Başkaları hakkındaki yargılarımızı keşfetmek
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Etkinlik için yeterli alan olduğundan emin olun. • Tartışma konularını içeren kartları önceden hazırlayın • Etkinliğe başlamadan önce katılımcı sayısı kadar sandalyeden oluşan bir daire oluşturun.

Grup Büyüklüğü: 10-20 kişi

Adımlar:

- 1. Adım:** Katılımcıları çiftlere ayırın ve önceden hazırlamış olduğunuz alan davet edin (2 dk.)
- 2. Adım:** Çiftlere aşağıdaki rolleri içeren kartları ve not alabilecekleri kağıt ve kalemleri dağıtın. (2 dk)
- 3. Adım:** Çiftlerden rol kartlarında yer alan konuyla ilgili olarak önce kimin konuşmaya başlayacağına karar vermelerini isteyin. (1 dk)

4. Adım: Vereceğiniz bir işaretle birlikte (örneğin bir alkış veya sözle) çiftlere konuşmaya başlamalarını söyleyin. Belli bir süre sonra konuşma sırasının değişeceğini belirtin. Çiftlere rol kartlarında yer alan konuşma ile ilgili olarak bir kişinin konuşurken diğerinin konuşan kişiyi dikkatli bir şekilde dinlemesi gerektiğini ve önemli bulunduğu noktaları kaydetmeleri gerektiğini söyleyin. (2 dk)

5. Adım: İlk konuşmacıların konuşabilmesi için belli bir süre verin. (5 dk)

6. Adım: Vereceğiniz “değiştir” komutu ile birlikte rolleri değiştirmelerini isteyin. Bu sefer konuşan kişi diğer kişinin konuşmasında önemli bulunduğu noktaları kaydedecek, dinleyerek not alan ise konuşmaya başlayacaktır. (5 dk).

7 Adım: Geri Bildirim ve Değerlendirme: (20-25 dk): Konuşma ve dinleme kısmını sona erdirin. Katılımcılara dinledikleri arkadaşının konuştuğu rolle ilgili olarak en fazla önemli gördüğü hususun ne olduğunu sorun. Herkes bu soruya teker teker cevap verecektir. Her bir katılımcı cevap verdikten hemen sonra çiftlere yapılan geri bildirimleri onaylayıp onaylamadıklarını sorun. Hakkında konuştukları ve dinledikleri roller hakkında ne hissettiklerini sorun. Ellerindeki rol hakkında kolayca konuşabildiler mi? Başka sosyal köken ve kültürlerden gelenleri dinlemek nasıl bir şey? Daha önce gerçekten de başka sosyal köken ve kültürlerden gelenleri dinlediler mi?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Aktif dinleme açısından bu etkinlik basit bir söyleşi şeklinde de yapılabilir. Örneğin katılımcılar kendi gündelik hayatlarından bahsederek konuşabilirler. Bununla birlikte bu etkinlik aynı zamanda farklılıklar hakkında düşünmek ve farklı olanı dinlemek

bakımından faydalıdır. Bu açıdan kolaylaştırıcı katılımcılara aşağıdaki açıklamaları yapabilir:

- Genel olarak başkalarına karşı önyargılı olduğumuzu düşünmeyiz. Bununla birlikte gerçek hayatta ki karşılaşmalarımız bizlerin öteki hakkında o ana kadar fark etmediğimiz bazı önyargılarımız olduğunu ortaya çıkartabilir ya da aslında bizden farklı olan bireyler veya kimlikler hakkında hiçbir şey bilmediğimizi anlayabiliriz.
- Bizden farklı olanlar hakkında bildiklerimiz medyadan, arkadaşlarımızdan, ailemizden ve diğer çevremizden edindiğimiz bazı kalıp yargılardan oluşabilir. Bunları anlamak ve fark etmek bizler için önemlidir.
- Bu nedenle önyargıların giderilmesinde kişiler ve gruplar arası iletişim oldukça önemli bir rol oynar ve bizler için birinci elden bilgi sağlar.
- Farklı olanlarla iletişime ve ilişkiye geçmek, onları dinlemek önyargıların ve kalıp yargıların yıkılmasında önemli bir rol oynar.

Rol kartları: Aşağıdaki rol kartları çiftlere dağıtılacak!

Birinci Çift

- Ben Türkiye’de yaşayan bir Ermeni olsaydım
- Ben Türkiye’de yaşayan işsiz bir genç olsaydım

İkinci Çift

- Ben Türkiye’de yaşayan bir Musevi olsaydım

- Ben Türkiye'de yaşayan başörtülü bir üniversite öğrencisi olsaydım

Üçüncü Çift

- Ben Türkiye'de yaşayan bir Rum olsaydım
- Ben Türkiye'de yaşayan yoksul bir kadın olsaydım

Dördüncü Çift

- Ben Türkiye'de yaşayan ve sonradan Protestanlığı seçen bir Türk olsaydım
- Ben Türkiye'de yaşayan ayakkabı boyacısı bir çocuk olsaydım

Beşinci Çift

- Ben Türkiye'de yaşayan bir transeksüel olsaydım
- Ben Türkiye'de yaşayan bir Alevi Dedesi olsaydım

Altıncı Çift

- Ben Türkiye'de yaşayan dindar ve Müslüman Suni ailenin ateist bir oğlu olsaydım.....
- Ben Türkiye'de yaşayan bir seks işçisi olsaydım

Yedinci Çift

- Ben Türkiye'de yaşayan bir engelli olsaydım
- Ben Türkiye'de yaşayan bir Süryani olsaydım

Sekizinci Çift

- Ben Türkiye’de yaşayan bir HIV taşıyıcısı olsaydım....
- Ben Türkiye’de yaşayan bir Afro-Türk (Siyah) olsaydım
.....

Dokuzuncu Çift

- Ben Türkiye’de yaşayan ve eşinden ya da sevgilisinden şiddet gören bir kadın olsaydım..
- Ben Türkiye’de yaşayan bir evsiz (sokakta yaşayan) olsaydım

Onuncu Çift

- Ben Türkiye’de yaşayan bir Roman olsaydım
- Ben Türkiye’de yaşayan ve Türkçe bilmeyen bir yaşlı bir Kürt olsaydım.....

A.5- Ayrımcılığa Karşı Duyarlılık Çalışması*

Amaçlar:

- Daha az avantaja sahip, farklı zorluklarla yüz yüze gelen veya farklı kültürel ve sosyal kökenlerden gelen insanların yerine kendini koyabilme yeteneklerini geliştirmek: Empati

* Bu egzersiz, Prof. Richard Pierre Claude’un, “*Yaygın İnsan Hakları Eğitimi, Kolaylaştırıcılar ve Öğretmenler için 24 Katılımcı Alıştırma*” adlı kitabında yer alan, “*İnsan Hakları ve Sorumluluklar Arasındaki Bağlantılar Ahlaki Değer 4: Toplumsal Duyarlılık, Alıştırma 7: Duyarlılık Oyunu*” ve Avrupa Konseyinin “*Gençlere İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu*” olan “*Pusula*” adlı kitapta yer alan “*İleri Doğru Bir Adım At*” adlı egzersizlerden esinlenilerek hazırlanmıştır.

- Toplumdaki eşitsizlikler hakkında bilinç düzeyini arttırmak.
- Eşitsizlik ve ayrımcılık gibi sorunların sosyal boyutunu kavrayabilmek.
- Belirli sosyal ya da kültürel gruplara dâhil olmanın getirebileceği kişisel sonuçlar üzerine anlayış geliştirmek.

Malzemeler:

- Rol kartları
- Geniş bir alan (bir koridor, geniş bir oda ya da açık hava)
- Kaset ya da CD çalar ve yumuşak/ rahatlatıcı müzik

Süre: 60 – 70 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Çevremizdeki diğer insanların ve kendilerinin onurunu çiğneyen durumlara karşı duyarlı olmak, • İnsan onuruna karşı saygı, • Çoğunlukla ayrımcılık ve dışlanmanın sonucu olarak ortaya çıkan sosyal eşitsizlik • Toplumda başka biri olmak hakkında deneyim. • Empati ve sınırları
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. “Durumlar ve olaylar” listesini gözden geçirerek birlikte çalıştığınız grup için uyarlamaya çalışın. • Rol kartlarını her katılımcıya bir tane düşecek şekilde hazırlayın. Rol kartı sayfasının (uyarlamış olduğunuz) ya elle ya da fotokopi yoluyla kopyasını çıkarın, kâğıtları kesin ve katlayın.

Grup Büyüklüğü: 10 – 15 kişi (Daha fazla sayıda katılımcı varsa grubu ikiye ayırın!)

Adımlar:

1.Adım: Katılımcıların rahat bir şekilde hareket edebilecekleri bir oda seçin (bir koridor da olabilir). Odanın ortasına egzersizde kullanacağınız bir başlangıç çizgisi koyun (bir ip, bant, kâğıt parçası vb. bir işaret olabilir). Ardından katılımcıları egzersizi uygulayacağınız yere davet edin. İşaretin olduğu yerin bir başlangıç çizgisi olduğunu ve herkesin yan yana durmasını isteyin.(1-2 dk)

2. Adım: Arka planda dinlendirici bir müziğin çaldığı rahat bir atmosfer yaratın. Alternatif olarak katılımcılardan sessizlik içinde durmalarını isteyin. Kısa bir süre (yaklaşık 2 dk.) katılımcılardan gözlerini kapatıp, şu andaki sosyal statülerini, yaşlarını, etnik, cinsel, ulusal vb. kökenlerini bir süre unutmalarını isteyin .

3. Adım: Rol kartlarını rastlantısal olarak dağıtın, her katılımcıya bir tane verin. Kartları kendilerine saklamalarını ve başka kimseye göstermemelerini söyleyin. Rol kartlarını içlerinden okumalarını rica edin. (1 dk)

4. Adım: Katılımcılardan tekrar gözlerini kapatarak bu sefer ellerindeki rollere girmeye çalışsınlar. Katılımcıların ellerindeki rollere girebilmesine yardımcı olması için aşağıdaki sorulardan birkaçını yöneltebilirsiniz. Katılımcıların sorduğunuz soruları ellerindeki role göre düşüncelerini belirtin. Ellerindeki role göre kendilerini ve yaşantılarını gözlerinde canlandırmaları için her sorudan sonra kısa bir ara verin. Katılımcıların sadece ellerindeki role göre düşüneceklerini bir kere daha vurgulayın. (5 dk):

- Çocukluğunuz nasıldı? Yaşadığınız ev nasıldı? Ne tür oyunlar oynardınız? Anne-babanız ne iş yapardı?
- Şu anda günlük yaşantınız nasıl? Sosyalleşme ortamlarınız hangileri? Sabah, öğleden sonra ve akşam ne yaparsınız?
- Ne tür bir yaşam tarzınız var? Nerede yaşıyorsunuz? Aylık ne kadar kazanıyorsunuz? Boş vakitlerinizde ne yapıyorsunuz? Tatillerde ne yapıyorsunuz?
- Sizi heyecanlandıran şeyler neler? Sizi korkutan şeyler neler?

5. Adım: Katılımcılara durumlar ve olaylardan oluşan bir dizi soru soracağınızı ve soracağınız sorulara göre öne ve arkaya doğru 12 adım atacağınızı söyleyin. Soracağınız soruların cevabını ellerindeki role göre “EVET” ya da “OLUMLU” olduğunu düşünenler vereceğiniz komuta göre öne veya geriye doğru adım atacaktadırlar. Bu sırada diğer katılımcılar ve kararsız olanlar yerlerinde duracaklardır. (2 dk)

6. Adım: Aşağıdaki soruları sırayla okuyun. Her ifadeden sonra, katılımcıların verilen komuta göre adım atmalarını ve diğerlerine kıyasla nerede durduklarını anlamaları için kısa bir süre bekleyin. Ayrıca her adımdan sonra adım atanlara ve yerinde bekleyenlere ellerindeki rolü söylemeden neden ileri veya geriye doğru adım atıklarını açıklamalarını isteyin. (20-30 dk)

- Aranızdan hangilerinin ailesi, doğumunuzda size çocuk olarak bakmaya yetecek kadar paraya sahipti? Evet diyenler öne doğru 2 adım atın,
- Aranızdan hangileri engelli olarak doğdu veya sonradan böyle bir durumla karşı karşıya kaldı? Evet diyenler geriye doğru 1 adım atın,

- Aranızdan hangileri bir veya daha fazla eve sahip? Evet diyenler öne doğru 2 adım atın,
- Aranızdan hangileri, ailesinin ihtiyaçları için yeterli olduğunu düşündüğü aylık bir gelire sahip? Evet diyenler öne doğru 3 adım atın,
- Aranızdan hangileri, ayrımcılıktan dolayı sıkıntı çektiğini hissettiğiniz bir toplumsal grubuna ait? Evet diyenler geriye doğru 3 adım atın,
- Aranızdan hangileri, ailesi için yeterli sağlık bakımına ve temiz suya sahip? Evet diyenler ileriye doğru 3 adım atın,
- Aranızdan hangileri kadın? Evet diyenler 3 adım geriye adım atın,
- Aranızdan hangileri düşük ücretli ve olumsuz koşullar altında risk taşıyan bir işte çalışıyor? Evet diyenler 2 adım geriye adım atın,
- Aranızdan hangileri işsiz? Evet diyenler 3 adım geriye gidin,
- Aranızda ileride rahat bir emeklilik yaşama olanağı olan birisi var mı? Evet diyenler öne doğru 2 adım ilerleyin.

7 Adım: Sorular bittikten sonra, katılımcılar nerede bulduklarına bakmalılar. Rolden sıyrılmaları için birkaç dakika süre tanıyın. Aşağıdaki soruları sorun (15 dk):

- (1) Başlangıç ve bitiş çizgileri neyi ifade ediyor?
- (2) Şu anda nerede bulunduğunuzu bildiğinize göre kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Neden iyi hissediyorsunuz? Ya da kötü? Diğerleri hakkında nasıl düşünüyorsunuz? Geride olmak iyi mi? (3) Sizce neden bazıları çizginin ilerisinde ve bazıları neden geride kaldı? Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

8.Adım: Katılımcılardan tekrar başlangıç çizgisine gelmelerini ve ellerindeki rolleri unutmaları için gözlerini kapatarak şu andaki sosyal statülerini, yaşlarını, etnik, cinsel, ulusal vb. kökenlerine geri dönmelerini isteyin. (1 -2 dk)

9. Adım: Geri bildirimler ve değerlendirme (15 dk) : Genel oturuma geçerek aşağıdaki soruları tartışın:

*Katılımcılara ne olup bittiğini, etkinlik hakkında ne düşündüklerini sorun?

* Temel insan haklarının görmezden gelindiğini hissettiği anlar olduğunu düşünen biri var mı?

* Katılımcılar birbirlerinin rolünü tahmin edebiliyor mu? (Bu aşamada herkesin rolünü açıklamasını isteyin)

* Farklı bir rolü canlandırmak ne kadar kolay ya da zordu? Rolünü oynadıkları kişiyi kafalarında nasıl canlandırıdılar?

* Bu alıştırma toplum gerçeğini bir şekilde yansıtıyor mu? Nasıl?

* Oynanan değişik roller için hangi insan hakları geçerli? Herhangi bir kişi, insan haklarına saygı duyulmadığını ya da bu haklara erişimi olmadığını söyleyebilir mi?

* Toplumdaki eşitsizliklerle mücadele etmek için en başta atılması gereken adımlar hangileridir?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Etkinliği uygun genişlikte bir ortamda yaptığınızdan emin olun. Grup büyük bir grupsa grubu ikiye ayırarak, egzersizi iki kolaylaştırıcı ile birlikte yapın. Rol kartlarını önceden katılımcı sayısı kadar çoğaltın. Grup beklediğinizden kalabalık ise yeni roller üretebilirsiniz.

Yukarıdaki soruları aşağıdaki gibi yeni sorularla değiştirebilirsiniz. Eğer isterseniz yeni sorular ekleyerek ve adım sayısını çoğaltarak etkinliği daha uzun tutmanız da mümkündür:

- Aranızda kimler komşusundan bir fincan kahve isteyebilir?
Evet diyenler ileri doğru bir adım atın.
- Aranızda kimler içinde yaşadığı toplumda, dil, din ve kültürüne saygı gösterildiğini hissediyor. Evet diyenler ileri doğru 2 adım atın.
- Aranızda kimler toplumsal ve politik olaylarla ilgili fikrinin dikkate alındığını, görüşlerinin dinlendiğini hissediyor?
Evet diyenler ileri doğru 3 adım atın.
- Aranızda kimler sokakta tacize uğramaktan korkuyor? Evet diyenler geriye doğru 3 adım atın.
- Aranızda kimler yılda en az bir kez yurtdışına çıkabiliyor?
Evet diyenler ileri doğru 2 adım atın.
- Aranızda kimler kendisinin ve çocuklarının geleceğinden endişeli? Evet diyenler geriye doğru 2 adım atın.
- Vb.

Katılımcılar arasında fiziksel engeli olan birisi varsa etkinliğe başlamadan önce kendisiyle görüşerek etkinliği anlatın. Etkinliğe katılımı sağlamak için neler yapılabileceğini konuşun ve katılabilmesi için gerekli önlemleri önceden alın.

Etkinliğin gücü katılımcılar arasında büyümekte olan mesafenin grup üzerinde yarattığı etkide yatar. Özellikle en sonda ileri doğru adım atanlarla geriye doğru adım atanlar arasında büyük bir mesafe olacaktır.

Bilgi edinme ve değerlendirme bölümünde, katılımcıların canlandırdıkları karakter hakkında ne bildiklerini ele almak gerekir. Bu bilgi kişisel deneyimle mi yoksa farklı bilgi kaynakları

(haberler, kitaplar ya da fıkralar) sayesinde mi edinilmiş? Karakterle ilgili zihinlerine yerleşmiş bilgi ve görüntülerin doğruluğundan ne kadar eminler? Bu yöntemle kalıp yargıların ve önyargıların nasıl meydana çıktığını göstermiş olursunuz.

Başlangıç çizgisinin, bir eşitlik esasına dayalı olarak insanların doğuştan sahip oldukları insan onurunu temsil ettiğini belirterek katılımcıların cevaplarını sentezle birleştirin. Onurumuzu korumak zorundayız. Başlangıç çizgisinde, hepimiz eşit olarak doğuyoruz çünkü tam olarak geliştirmek zorunda olduğumuz insanlık potansiyellerine sahibiz. Fakat doğumdan itibaren ve yaşam ilerledikçe, bizim bütün potansiyelimize ulaşmamızı engelleyen etkenler vardır. Farklı uzaklıklarda duruşumuzun nedeni de budur. Bazılarının insan haklarından bütünüyle yararlanabildikleri ve diğerlerinin yararlanamadıkları gerçeği hakkında yorumda bulunmalarını ve tartışmalarını isteyin. İHEB'in 1. ve 2. Maddelerine dikkat çekiniz.

Bir katılımcı kendisini nerede bulursa bulsun, onurunun eşit şekilde saygı görmeyi ve korunmayı hak ettiği fikri üzerinde bir tartışma yaparak oturumu sonuçlandırın.

Devam için öneriler

Çalıştığınız sosyal ortamla ilgili olarak, belirli kültürel ya da sosyal kökenlerdeki insanlar için savunuculuk yapan gruplardan temsilcileri grubunuzla söyleşi yapması için davet edebilirsiniz. Ne tür sorunlarla mücadele ettiklerini, sizin ve gençlerin bu gruba nasıl yardımcı olabileceğini sorabilirsiniz. Bu tarz bir yüz yüze görüşme aynı zamanda etkinlik esnasında ortaya çıkabilecek önyargı ya da kalıp yargıları ele alma ya da bunları gözden geçirme fırsatı yaratacaktır.

Rol kartları

İşsiz ve eşi olmayan (yalnız) bir annesin.	Siyasi bir partinin gençlik örgütünün başkanısın (örgütün bağlı olduğu parti şu anda yönetimde)
Yerel banka şubesi müdürünün kızısın. Üniversitede ekonomi okuyorsun.	Seyyar satıcılık yaparak geçinen bir simitçinin oğlusun.
Dini bütün anne-babasıyla yaşayan Müslüman bir ailenin genç kızısın.	Şuanda yaşadığın ülkenin Amerika büyükelçisinin kızısın.
İlkokulu bitirememiş 17 yaşında bir Roman (Çingene) kızısın	Başarılı bir ithalat-ihracat şirketinin sahibisin.
Sadece tekerlekli sandalye ile hareket edebilen engelli genç bir adamsın.	Ayakkabı üreten bir fabrikadan emekli işçisisin.
22 yaşında bir lezbiyensin.	Eroin bağımlılığı olan genç bir sanatçının kız arkadaşısın.
HIV pozitif, orta yaşlı bir seks işçisisin.	Ermeni bir ailenin Üniversitede okuyan oğlusun.
Türkçeyi akıcı konuşamayan büyük şehre zorunlu göçle gelmiş Kürt bir ailenin ilkokul çağındaki kız çocuğusun.	Sonradan Protestanlığı seçmiş bir Türksün.
24 yaşında, Afganistan'dan gelen bir mültecisin.	27 yaşında, evsiz bir adamsın.
Seks işçiliği yapan bir transeksüelsin.	Dağların arasında çok uzak bir köyde yaşayan bir çiftçinin 19 yaşındaki oğlusun.

B - İleri Düzey Egzersizler

Aşağıdaki egzersizler ayrımcılığın önlenmesi amacıyla sivil toplum örgütlerinin düzenlemiş oldukları farkındalık yaratma faaliyetleri için ileri düzey niteliğindeki etkinliklerdir. Buradaki temel amaç katılımcıların karşılaşmış oldukları ayrımcılık sorununu daha iyi bir şekilde kavramalarını ve bununla ilgili olarak etkin bir mücadelenin nasıl verilebileceği üzerinde düşünmelerini sağlamaktır. Bu nedenle ileri düzey etkinliklerde katılımcıların ayrımcılıkla ilgili vakaları iyi bir şekilde değerlendirmelerini sağlamak, ayrımcılıkla mücadele ederken başvurabilecekleri mekanizmalar hakkında genel bir bilgilendirme yapmak gerekmektedir. Bunun sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için katılımcıların ayrımcılık kavramı üzerinde hâkimiyet kurabilmeleri son derece önemlidir.

Ayrımcılık oldukça çetrefil bir sorundur. Farklı türleri ve biçimleri bulunmaktadır. Hepsinden önemlisi günümüzde ayrımcılık çoğu zaman doğrudan bir şekilde gerçekleşmemektedir. Dolaylı ayrımcılık günümüzde çok daha yaygın ve sinsi bir ayrımcılık türüdür. Dolayısıyla pek çok vakada mağdurlar ve savunucular başlarına gelen ya da karşılaştıkları durumun bir ayrımcılık olduğunu fark edemeyebilir. Konuyla ilgili bir diğer sorun da kavramın yoğun duygusal ve ideolojik kaygılar nedeniyle yanlış anlaşılması ve görmezden gelinmesi ya da bir insan hakları sorunu olarak görülmemesidir. Ayrımcılık sorununun aynı zamanda politik bir sorun olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bununla birlikte elinizdeki kitap ayrımcılık sorununu politik ve ideolojik bir bakış açısıyla değil, hak temelli bir bakış açısıyla ele almaya

çalışmaktadır. Bu nedenle egzersizlerin temel referansları politik ya da ideolojik referanslar değil, uluslararası düzeyde kabul görmüş ve saygın bir yere konmuş bulunan uluslararası insan hakları metinleridir. Aşağıdaki egzersizlerde katılımcıların söz konusu uluslararası insan hakları metinlerine en azından genel hatlarıyla hâkim olmaları öngörülmektedir.

İleri düzey egzersizlerin bir diğer amacı da ayrımcılığın çok boyutlu bir sorun olduğunun farkına varılabilmesini sağlamaktır. Ayrımcılık aynı zamanda bir çarpan etki yaratmakta ve hem kişisel ve siyasal hakların hem de ekonomik ve sosyal hakların ihlal edilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki ileri düzey egzersizler bir yandan ayrımcılık konusunda biraz daha derinlemesine bir farkındalık yaratmayı amaçlarken diğer yandan insan haklarının evrenselliği, bütünselliği, devredilmezliği ve karşılıklı etkililiği ve bağlılığı ilkelerine değinmektedir.

B.1- Sıralandırma Yapabilir misin?*

Amaçlar:

- Önyargılı tutumlar ve davranışlar ve ayrımcılık nedeniyle yaşanan mağduriyetler üzerinde düşünmek,
- İnsanlar hakkındaki değer yargılarımızın hangi faktörlerden etkilendiği hakkında düşünmek.

* Bu egzersiz Uluslararası Af Örgütü'nün "*Her İnsan Özgür Doğar*" adlı insan hakları eğitimi kitabının "*Sıralandırma*" başlıklı egzersizinden esinlenilerek hazırlanmıştır. Orijinal metin için bkz: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, "*Her İnsan Özgür Doğar*", Çev: Hüsamettin Utkutuğ, 2010, Ankara.

- Önyargılı tutumlar ve davranışlar ve ayrımcılık nedeniyle yaşanan mağduriyetler arasında herhangi bir hiyerarşi (mağduriyet hiyerarşisi) yapılamayacağını fark etmek.

Malzemeler

Büyük boy yazı kâğıtları ve kalemler

Tanımların yer aldığı slâytları yansıtmak için Projeksiyon makinesi.

(Bu yoksa önceden hazırlanmış büyük boy kağıtlar kullanılabilir veya kolaylaştırıcı etkinlik sırasında dağıtmak üzere konuyla ilgili tanımları ve sözleşme metinlerini içeren bilgi notlarını kullanılabilir .

Süre: 60 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kalıp yargılar, önyargılar ve ayrımcılıkla ilgili tutum ve davranışları kavramak, • Önyargılı tutum ve davranışlarımızı etkileyen faktörleri kavramak • Ayrımcılığa karşı koruma sağlayan sözleşmeler ve yasalar.
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Etkinliğe başlamadan önce Ayrımcılığa karşı ulusal ve uluslararası düzeyde var olan belgelerin bir listesini çıkartarak bunları slaytlar ve notlar halinde hazırlayın.

Grup büyüklüğü: 10 – 25

Adımlar:

1.Adım: Katılımcıları 4 ya da 5 kişilik gruplara ayırın. Her grupta bir kolaylaştırıcı görev alsın. Kolaylaştırıcı, gruptan kendi

içerindeki tartışmaları bütün gruba aktarması için aralarından birini sözcü olarak seçmelerini istesin ve aşağıdaki notu dağıtsın:

Türkiye’de ve içinde bulunduğunuz çevrede herhangi bir ayrımcılığa uğramadan başarılı olabilmek ve rahat yaşayabilmek için aşağıdakilerden hangisinin önemli olduğunu, önem sırasına göre 1’den 9’a kadar sıralayınız: **İrk, renk, etnik, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, dil, din, politik ya da diğer görüşler, ulusal ya da sosyal köken, yaş, engellilik, mülkiyet, doğum ya da diğer statüler**

2. Adım: Gruplara sıralandırma yapabilmeleri için belli bir süre verin. Grup sözcüleri yapılan tartışmaları not etsin.

3. Adım: Bütün grup olarak toplanın. Grup sözcülerine grup içinde yaptıkları tartışmayı aktarmaları için belli bir süre verin. Grup sözcüleri sunumlarını bitirdikten sonra gruplara aşağıdaki soruları sorarak sıralandırma konusunu tartışın:

* Sıralandırmayı yaparken neleri dikkate aldınız?

* Böylesi bir sıralandırma yapmanızda sizi etkileyen değer yargılarını nereden edindiniz? Aileniz mi, medya mı, arkadaş, iş, okul çevresi mi, kendi deneyimleriniz mi vb.

4. Adım: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 2. maddesinin 1. bendini okuyun. 2. maddeye göre bunların hiçbir anlamı olmaması gerektiğini belirtin. Ayrıca insan hakları arasında olduğu gibi mağduriyet konusunda da herhangi bir hiyerarşi yapılamayacağını belirtin.

5. Adım: Ayrımcılığın ve önyargının tanımını verin. Bu konuyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası insan hakları belgelerindeki hükümleri özetleyerek aktarın. Ayrımcılığın önlenmesi için mücadele eden ulusal ve uluslararası mekanizmalardan, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarından bahsedin.

6. Adım: Katılımcıların tekrar gruplarına geri dönmelerini ve aşağıdaki sorular üzerinde tartışmalarını isteyin. Grup sözcüleri grupta her bir soru için yapılan tartışmaları bütün gruba aktarmak için not alsın:

- Türkiye’de ayrımcılık nedeniyle yaşanan sorunlar nelerdir?
- Ayrımcılığı önlemek ve eşitliği sağlamak için neler yapabiliriz?
- Ayrımcılığın önlenmesi ve eşitliğin sağlanmasında insan haklarını savunmanın rolü ve önemi nedir?

7. Adım: Bütün grup halinde toplanın. Grup sözcülerinin gruplarda yapılan tartışmaları aktarmaları için davet edin. Gruplara eklemek istedikleri herhangi bir şey olup olmadığını sorun.

8.Adım: Çalışmayı özetleyin. İnsanları daha düşük değerde algılamaya yönelik düşünce ve davranışlara karşı dikkatli olmamız gerektiğini belirtin. Aktif bir şekilde insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olabilmesi için sürekli bir mücadele vermemiz gerektiğini söyleyin. Bunun aynı zamanda kendi haklarımızı savunabilmenin de ön koşulu olduğunu vurgulayın.

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Etkinliğe başlamadan önce ayrımcılıkla ilgili tanımların, ilgili sözleşme metinlerinin²² olduğu slâytlar ve/veya bilgi ve/veya notları hazırlayın. Bilgi notları hazırlamak projeksiyon imkanının olmadığı ortamlarda işinizi kolaylaştıracaktır. Ayrıca projeksiyon imkanının olmadığı ortamlarda bu notları ana başlıklar halinde büyük kağıtlara da aktarabilirsiniz.

²² İlgili sözleşme metinler için İnsan Hakları Gündemi Derneğinin Hakan Ataman ve Hasan Saim Vural tarafından hazırlanan *Ayrımcılığa Karşı Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatı* başlıklı çalışmasına bakın, s: 35-43; 58-61, sözleşme metnine http://www.rightsagenda.org/attachments/205_ayrimciligakarsiuuluslararasiinsanhaklarimevzuati.rar web adresinden ulaşabilirsiniz.

B.2: Gülpembe'nin Hikayesi

Amaçlar :

Ayrımcılığın bir insan hakları sorunu olduğunu kavramak.

Ayrımcılığa karşı adalet arayışının önemine vurgu yapmak.

Ayrımcılık nedeniyle yaşanan mağduriyetler karşısında ilişkin durum çalışması adalet ve insan hakları sorunlarını araştırmayı amaçlamaktadır.

Materyaller:

- Uluslararası Sözleşmelerdeki ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili maddeler (Bilgi Notu).
- Gülpembe'nin hikayesi
- Büyük boy kâğıt ve kalemler

Süre : Yaklaşık 90 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Çevremizde ayrımcılığa uğrayan grupların ve bireylerin farkına varmak • Ayrımcılık çeşitleri hakkında farkındalık yaratmak. • Çoğunlukla ayrımcılık ve dışlanmanın sonucu olarak ortaya çıkan sosyal eşitsizlik
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • “Gülpembe'nin hikayesini önceden grup sayısı kadar çoğaltın. • Konuyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası mevzuatı gözden geçirin. Bu maddeleri bir, iki sayfalık bilgi notları şeklinde hazırlayın.

Grup büyüklüğü: 15 – 20 kişi

Adımlar:

1.Adım: Katılımcılara yapacağınız egzersizin ayrımcılıkla ilgili olduğunu ve ayrımcılığın bir insan hakları ihlali olmasının yanı sıra, ciddi sosyal sorunlara yol açtığını anlamak için gerçekleştirileceğini belirtin.

2.Adım: Katılımcı sayısına göre katılımcıları 3 ya da 4 gruba ayırın. Her grupta bir kolaylaştırıcı yer alsın. Kolaylaştırıcı gruptan kendi içinden bir grup sözcüsü seçmesini istesin. Grup sözcüsü grup içinde yapılan tartışmaları kaydedecek ve bütün grupta bize özetleyecektir

3.Adım: Kolaylaştırıcı(lar) katılımcılara gruplarına ulusal ve uluslararası sözleşmelerdeki ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili maddeleri içeren bilgi notunu dağıtsın.

4.Adım: Kolaylaştırıcı(lar) katılımcılardan bilgi notuna kısaca göz gezdirmelerini ve bilgi notlarında insan hakları sözleşmelerinde yer alan maddelerin bireyleri ya da grupları ayrımcılığa karşı nasıl koruduğunu örneklerle göstermelerini istesin. Kolaylaştırıcı(lar) grupta herkesin söz almasına özen göstermelidir. Grup içinde yapılan tartışmayı grup sözcüsü not eder.

5. Adım: Grup sözcüsü yapılan tartışmanın ardından Gülpembe'nin hikâyesini okur.

Gülpembe Roman bir kadındır. Bu Gülpembe'nin hikâyesidir:

“ Gülpembe büyük bir çoğunluğun kendisi gibi Romanların oluşturduğu, şehir merkezinden uzak bir semtte oturmaktadır. Ancak şehrin merkezinde büyük bir giysi dükkânında satış yardımcısı olarak çalışmaktadır ve her gün sabahın erken saatlerinde kalkarak şehrin merkezine çalışmaya gitmekte ve geç saatlere kadar çalışmaktadır. Gülpembe oldukça disiplinli, dürüst ve özverili çalışmasıyla bölüm şefinden övgüler almaktadır ve aynı zamanda işyerindeki diğer çalışanlarla arkadaşlık ilişkileri oldukça iyidir. İşine asla geç

kalmamaktadır. Gülpembe çalıştığı işyerinde yaklaşık beş yılını doldurmuştur.

Son aylarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle işyerinin küçültmeye gideceği söylentisi işyerinde yaygın olarak konuşulmaya başlamıştır. Herkes işyerinin küçültülmesinden dolayı işini kaybetmekten korkmaktadır. Günlerden bir gün Gülpembe'nin eline sarı bir zarf verilir. Zarftaki mektupta işyerinde küçültmeye gidileceği için işine son verildiği ve muhasebe servisine uğraması gerektiği belirtilmektedir. Gülpembe olaydan sonra şunları söyler:

“Dükkânı terk ettikten sonra çok bozulmuştum. Ertesi gün işyerinin olduğu yere gidip, çıkışta işyerinden Roman olmayan arkadaşlarımla görüştim. Arkadaşlarım bana işyerinin küçültülme meselesinin hala konuşulduğunu, ancak şu ana kadar benden başka kimsenin işten çıkarılmadığını söylediler.”

Bunun üzerine Gülpembe yaşadığı ildeki Baro'dan ekonomik durumu uygun olmadığı için kendisine bir avukat sağlamalarını talep etti. Baro Gülpembe'ye yardımcı olması için bir avukat tayin etti. Avukat Gülpembe'nin işten çıkarılma gerekçesiyle ilgili olarak kendilerine detaylı bilgi verilmesi için bir dilekçe hazırladı ve işyeri sahibine bu dilekçeyi gönderdi. İşyeri sahibi cevap olarak aşağıdaki mektubu gönderdi:

“İşyerinde küçültmeye gidileceği için gerek masrafları kısmak ve gerekse daha iyi bir performans elde etmek için bu civarlarda oturan ve tecrübeli olan çalışanlarla yolumuza devam etmek istiyoruz. Yolu uzun olduğu için Gülpembe'nin her gün işe gelmekte zorlanacağını düşünüyoruz. Kendisi 12 kilometreyi, 2 otobüsle gitmek zorunda kalıyor. Yol paralarını şirketimiz ödediği için bize daha pahalıya mal oluyor. Dolayısıyla hem fazla masraflı hem de sürekli geç kalma riski taşıyor. Eğer çalışanlar sürekli geç kalırsa dükkânı idare etmek zor olur. Bu bölgeden ve daha tecrübeli elemanlarla yoluma devam etmek bize uygun görünmüştür.”

6.Adım: Katılımcılardan gruplarında aşağıdaki konularda karar vermelerini isteyin:

- Gülpembe'nin ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz?
Neden?
- Eğer öyleyse, dükkânın ne yapması gerektiğini düşünüyorsunuz?
- Bu durumda Gülpembe ne yapabilir? Roman olmayan arkadaşlarının adalete ulaşması için ona yardım etmesi

gerektiğini düşünüyor musunuz? Nasıl? Katılımcılar cevaplarını verdikten sonra kolaylaştırıcı(lar) aşağıdaki metni okur.

Gülpembe hikâyesinin bu kısmı sadece kolaylaştırıcı(lar)da bulunacaktır!

“Gülpembe durumunu avukatı aracılığıyla ayrımcılık hakkındaki yasaları uygulayan özel bir mahkemeye götürdü. Mahkeme ayrımcılığa uğradığını kabul etti. Dükkândan uzakta yaşayan ve Gülpembe gibi 2 farklı otobüs kullanan başka kişilerle görüşülmüştü. Üstelik işyerinde Gülpembe’den çok daha az tecrübesi olan çalışanlar vardı ve onlarda en az Gülpembe kadar uzak bir yerde oturuyorlardı. Ayrıca işyerinde sonraki günlerde işine son verilen çalışanlarda Gülpembe gibi işyerinde çalışan çoğunluktan farklı etnik ya da inanç grubuna bağlı kişilerden seçilmişti. İşyeri Gülpembe’ye yaptığı haksızlık (ayrımcılık) nedeniyle tazminat ödeyecekti.”

7.Adım: Gülpembe etnik özelliği nedeniyle adaletsiz olarak ayrımcılığa uğramıştı. Yöneticiler işyerinin küçültülmesini gerekçe göstererek keyfi ve önyargılı davranmışlardır. Benzer şekilde ülkemizde hangi grup insanlar ayrımcılığa uğrar? Neden? Bu ayrımcılığı kabul ediyor musunuz? Ayrımcılığa uğrayan gruplar hakkında bir şey biliyor musunuz? Bu bilgileri nereden elde ettiniz? Bu bilgilerin doğru olduğunu düşünüyor musunuz? Söz konusu gruplar hakkındaki bilgisizlik önyargıyı özendirip, güçlendirir ve ayrımcılığı olanaklı hale getirir. Bu anlayışı kabul ediyor musunuz? Neden?

8. Adım: Kolaylaştırıcı(lar) gruba kendilerini adaletsiz olarak ayrımcılığa uğramış hissettikleri bir zamana ilişkin hikaye, şiir, oyun yazmalarını veya karikatür / resim yapmalarını söyler. Örneğin, etnik köken, cinsiyet veya yaşları vb. dolayısıyla. Her zaman ayrımcılığa uğramak nasıl olur? Grup kendi yapacağı seçime göre bir tanesini seçer ve bütün grupta sergiler.

Kolaylaştırıcı için notlar: Kolaylaştırıcı(lar) bu çalışmaya başlamadan önce mutlaka bilgi notunu önceden hazırlamalıdır. Bilgi notunda uluslararası mevzuat kadar, ulusal mevzuattan örnekler²³ vermek çalışmanın akışını kolaylaştırabilir.

Devam için öneriler: Grup ülkenizde ayrımcılığa uğrayan bir grup hakkında bilgi toplayabilir. Yasal bir amaç tarafından nesnel olarak meşrulaştırılmaksızın, meydana gelen ayrımcılıklar neler? Durumu değiştirmek için ne yapılabilir? Topladığımız bilgileri grupla paylaşın ve sorunu düzeltmek için plan üzerinde çalışın.

B.3: Akşam yemeğe misafirim var!*

Amaçlar:

- Farklı kültürel, sosyal kökenlerden gelen insanlar (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi) hakkında ailemizden aldığımız mesajların bir analizini yapmak.

²³ CEDAW Sözleşmesi ve Komitenin 19. Genel Yorumu için İnsan Hakları Gündemi Derneğinin Hakan Ataman ve Hasan Saim Vural tarafından hazırlanan [Ayrımcılığa Karşı Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatı](#) başlıklı çalışmasına bakın, s: 1-54, sözleşme metnine

http://www.rightsagenda.org/attachments/205_ayrimciligakarsiuluslararasıinsanhaklarımevzuatı.rar web adresinden ulaşabilirsiniz. Ayrıca ulusal düzenlemeler ve mahkeme kararları için bkz: Levent Korkut, Ayrımcılık Karşısı Hukuk, İnsan Hakları Gündemi Derneği Yay, s. 39.

http://www.rightsagenda.org/attachments/209_ayrimcilikkarsitihukuk.pdf web sitesinde mevcuttur.

* Bu çalışma Avrupa Konseyi'nin "*Herkes Farklı, Herkes Eşit*" (All Different, All Equal) kampanyası kapsamında hazırlanan eğitim materyallerinden biri olan "*Eğitim Paketi*" (Education Pack) adlı kitaptaki, "*Guess Who's Coming to Dinner?*" adlı egzersizden alınmıştır. Adaptasyon amacıyla Türkçeye çevrilirken bazı değişiklikler yapılmıştır. Orijinal metin için bkz: Rui Gomez (Ed.), *Guess Who's Coming to Dinner?*, in Education Pack, Directorate of Youth and Sport, Council of Europe, Second Edition, 2004, Hungary, p.88-90.

- Ailemizden aldığımız mesajların arkasında yatan değerlerin bir analizini yapmak.
- Toplumsal değerlerin aktarılmasında ailenin oynadığı rolü fark etmek.

Malzemeler.

Rol kartları.

Gözlemciler için kâğıt ve kalem.

Süre: 45 - 50 dakika

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • Kalıp yargılar, önyargılar ve ayrımcılıkla ilgili tutum ve davranışları kavramak, • Sosyalleşme ve eğitim süreçleri yoluyla önyargılı tutum ve davranışların aktarılmasını kavramak, • Çatışma ile baş edebilmek
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. Rol kartlarının birer kopyasını çıkartın. • Etkinliğe başlamadan önce Türkiye'deki farklı kültürel ya da sosyal kökenlerin bir listesini çıkarın (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi)

Grup büyüklüğü: Etkinliği gerçekleşmesi için en az sekiz kişilik bir grup gerekmektedir.

Adımlar:

1. Adım: Katılımcılara bu etkinliğin sizden farklı kültürel ve sosyal kökenlerden gelen insanlar (azınlıklar, dinler, etnik gruplar, ırklar, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet rolleri, engellilik vb. gibi) hakkındaki imajların aktarılmasında ailenin rolünü keşfetmeye yönelik bir rol oyunu olduğunu açıklayın. (3 dk)

2. Adım: Gruba rol oyunu için her cinsiyetten iki kişi olacak şekilde 4 gönüllü gerektiğini belirtin. Diğer 4 gönüllüyü genel gözlem yapması için ayırın. (2 dk.)

3. Adım: Gözlemcilerle her birinin rol oyunundaki bir kişiyi gözlemleyeceğini ve kullanacakları tüm argümanları not almaları gerektiğini söyleyin. (2 dk)

4. Adım: Rol oyununda yer alacak katılımcıların her birine rol kartlarını verin. Rol oyunundaki katılımcılara rollerine girebilmeleri ve rolleri hakkında düşünmeleri için 2 veya 3 dakika süre verin. (3 dk)

5. Adım: Rol oyunun gerçekleşeceği alanı hazırlayın. Ortaya yarım daire oluşturacak şekilde 4 sandalye koyun. Sandalyede oturanların bir evde birlikte yaşan aile fertleri olduğunu ve aile içi bir tartışma yapacaklarını açıklayın. Vereceğiniz bir işaretle (sözle veya bir alkışla) rol oyununu başlatın. (15 dk)

6. Adım: Rol oyunun ne kadar süreceğine genel tartışmanın gidişine ve gelişmelere göre karar verin. Genel olarak 15 dakika ideal bir süredir. Tekrar vereceğiniz bir işaretle rol oyununu bitirin. Bu aşamadan sonra geri bildirimleri alma ve değerlendirme aşamasına geçin.

7. Adım: Geri bildirimler ve değerlendirme (5 – 10 dk)

Rol oyununu gerçekleştirenlere kendilerini nasıl hissettiklerini sorun. Daha sonra her bir gözlemciden rol oyununu oynayanların kendi bakış açılarıyla diğerlerini ikna etmek için kullandıkları argümanları yüksek sesle okumalarını isteyin. Her bir gözlemci rol oyunu sırasında gözlemlediği kişinin argümanlarını yüksek sesle okusun.

8. Adım: Tüm katılımcılarla birlikte yapılacak genel bir tartışmayla devam edin. Aşağıdaki soruları sorun : (20 dk)

- Kullanılan argümanların benzerlerini kendi ailenizde de duyduğunuz oldu mu?
- Eğer erkek arkadaş, Kürt ve Alevi olmak yerine, Türk ve Suni olsaydı, durum farklı olur muydu?
- Eğer genç bir kadının eve erkek sevgilisini getirmek istemesi yerine, genç bir erkeğin eve kadın sevgilisini getirmek istemesi söz konusu olsaydı, durum farklı olur muydu?
- Genç kadın ilişkisinin olduğu diğer kişinin bir başka genç kadın olduğunu duyursaydı ne olabilirdi? Daha açık bir ifadeyle genç kadın kendisinin bir lezbiyen olduğunu söyleseydi ve bir başka lezbiyen genç kadınla ilişkisinin olduğunu söyleseydi ne olurdu?
- Eğer erkek kendi erkek arkadaşını sevgilisi olarak tanıştırsaydı ne olurdu?
- Bu türden çatışmaların günümüzde hala var olduğuna ya da geçmişte olduğuna inanıyor musunuz ya da geçmişte var mıydı?
- Sizin başınıza böylesi bir durum geldi mi ya da kendi çevrenizde benzer bir zorlukla karşılaşan herhangi birisini biliyor musunuz?

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

Eğer grup söz konusu rol oyununa aşına ise daha fazla bir açıklama yapmaya gerek yoktur, bu durumda farklı bir rol oyunu seçilebilir.

Rol oyunu sırasında rol ya da sergilenecek tutum önceden belirlenirken kişiler kendilerinden hareket etmemelidir; rol oyununu gerçekleştirenler daima kendisinden farklı bir karakteri ya da kişiliği canlandırmalıdır. Bundan dolayı drammatizasyon ya da oyunculuk rol oyununda mesele değildir, asıl mesele bir rolün ya

da tutumun keşfedilmesi ya da sunulmasıdır. Rol oyunuyla ilgili olarak katılımcılara bu açıklamayı yapmak faydalı olabilir.

Eğer rollerin çok fazla kuralcı, sıkıcı ya da demode olduğunu düşünüyorsanız ya da sizin içinde yaşadığımız toplumun gerçekliği ile örtüşmüyorsa, kendiniz farklı rol kartları hazırlayabilirsiniz. Örneğin kendi kültürünüzdeki tipik ailelerin genel tutumlarından hareketle dört farklı rol oluşturabilirsiniz. Yeni bir fikir adapte etmek isterseniz daha fazla rol ekleyebilirsiniz.

Bu faaliyet katılımcıların sosyal ve kültürel gerçekliklerine kolayca adapte edilebilir. Elinizdeki metinde Kürt ve Alevi olan genç kadının erkek sevgilisi, Ermeni, Rum, Yahudi, Siyah bir Mülteci, Afro-Türk bir Siyah, Hıristiyan bir yabancı, Süryani, Ateist, Engelli, İşsiz, Yoksul, vb. olarak farklı sosyal ya da kültürel kökenlerden seçilebilir. Ayrıca cinsiyetle ilgili roller bulabilirsiniz. Örneğin erkek ya da kadın arkadaş cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayanılarak seçilebilir.

Devam için öneriler

Gerçekten farklı olan insanlara ne kadar açık ve anlayışlısınız? İsteddiğiniz kadar hoşgörülü olmanın, pratikte ne kadar zor olabileceğini anlamaya çalışın. Bu konuyu tartışın.

Rol Kartları

Rol kartları önceden hazırlanarak, rol oyununda yer alacak olan katılımcılara verilmelidir!

KIZ EVLAT (Rol oyunu kız evlat rolü ile başlayacak!)

Durum: Türkiye’de yaşayan ortalama gelire sahip, Türk ve Suni Müslüman bir ailenin kızıdır. Aileniz dindar olduğu kadar dünyevi ve laik bir yaşam tarzını benimsemiş. Siz ailenizle yüzleşmeye ve onlara Tunceli doğumlu, Kürt ve Alevi olan erkek sevgilinizle yaşamak istediğinizi söylemeye karar verdiniz. Rol oyununa başlayınız. Ailenize Kürt ve Alevi olan erkek sevgilinizle birlikte yaşamak istediğinizi, bu amaçla onu tanıştırmak için bir akşam yemeğe davet etmek istediğinizi söylediniz. Bunu söyledikten sonra

ailenizden gelen tepkilere karşı kararınızı savunmaya çalışacaksınız. Gençler arasındaki ilişkilere ve özellikle de farklı kökenlerden gelen gençler arasındaki ilişkilere karşı gelişen önyargılara karşı argümanlar üretmeye çalışacaksınız.

ANNE

Durum: Türkiye’de yaşayan ortalama gelire sahip, Türk ve Suni Müslüman bir ailesiniz. Dindar olmakla beraber, dünyevi ve laik bir yaşam tarzı sürdürüyorsunuz. Kızınızın Kürt ve Alevi bir sevgilisi var. Kızınızı çok seviyorsunuz, ancak onun böyle bir şeyi nasıl yapabildiğini anlamıyorsunuz. Eşinizin konuyla ilgili olarak söylediği her şeyi destekliyorsunuz. Kızınızı tehdit etmiyorsunuz, bunun yerine kızınızın neden olduğu dert nedeniyle üzgün görünme eğilimindedesiniz. Kürt ve Alevi olan gencin kızınızı ileride terk edeceğini ve kızınızın bu nedenle çok fazla acı çekeceğini düşünüyorsunuz.

AĞABEY

Durum: Türkiye’de yaşayan ortalama gelire sahip, Türk ve Suni Müslüman bir ailenin erkek evladısınız. Aileniz dindar olmakla beraber, dünyevi ve laik bir yaşam tarzı sürdürüyor. Kız kardeşinizin Kürt ve Alevi bir sevgilisi var. İlkesel olarak kız kardeşinizi Kürt ve Alevi bir sevgilisi olması sizin için önemli bir şey değil. Gerçekte insanların kendi ilişkilerinde özgür olmaları gerektiğini düşünüyorsunuz. Bununla birlikte, anneniz Kürt ve Alevi olan gencin kız kardeşinizi terk etme olasılığının olduğunu söylediğinde, erkek arkadaşının kız kardeşinizi kullanabileceğini düşünmeye başladınız. Kaygılarınızı ifade ediyorsunuz ve kız kardeşinizi korumak istiyorsunuz.

BABA

Durum: Türkiye’de yaşayan ortalama gelire sahip, Türk ve Suni Müslüman bir ailesiniz. Dindar olmakla beraber, dünyevi ve laik bir yaşam tarzı sürdürüyorsunuz. Kızınızın Kürt ve Alevi bir sevgilisi var. Kızınız ilişkisini daha ilerletmek istiyor. Evde otorite sizsiniz ve kızınızın ilişkisini kabul etmiyorsunuz. İçinde yaşadığınız toplumun genel ahlak anlayışını benimseyen ve bunu temsil eden bir kişisiniz ve insanların ne diyeceğini önemsiyorsunuz. Kendinizi ırkçı olarak düşünmüyorsunuz, fakat kızınızın kendi kültürünüzden farklı bir erkekle birlikte olmak istemesi çok farklı bir şey. Sert bir babayı düşünün ve o tartışıyormuş gibi tartışın.

B.4: Vapurda Giderken

Açıklama:

- Farklı kültürel ve sosyal kökenlerden gelen insanlar hakkındaki kalıp yargıların ve önyargıların farkına varmak,
- İnsanları değerlendirirden farklılıklara ne kadar saygı duyduğumuzu keşfetmek,
- Farkında olmadığımız kalıp yargılarımız ve ön yargılarımızla yüzleşmek,
- Kalıp yargıların, ön yargıların ve ayrımcılığın gündelik hayatımızdaki etkilerini keşfetmek.

Malzemeler:

- Vapurdaki yolcu panosu
- Büyük boy yazı kağıtları.
- Kâğıt ve kalem
- Boş isim kağıtları
- Bant ya da yapıştırıcı.

Süre: 90 dk.

Genel hatlar	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanları görüntülerine göre nasıl değerlendiriyoruz. • Değer yargılarımızın belirlenmesi önyargıların ve kalıp yargıların rolü
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. • Vapurdaki oturma düzenini katılımcı sayısı kadar çoğaltın. • Etkinlik için yeterli süreyi ayırdığınızdan emin olun.

Grup Büyüklüğü: 10- 20 kişi

Adımlar

1.Adım: Katılımcıları küçük gruplara ayırın. Kolaylaştırıcı grubun kendi içinden bir grup sözcüsü seçmesini istesin. Grup sözcüsü

grup içinde yapılan tartışmaları kaydedecek ve bütün grupta bize özetleyecektir Katılımcılara, birer tane vapur yolcu panosu ve boş isim kartları verin. Boş olan kartlardan birisine kendi isimlerini yazsınlar. Kolaylaştırıcı(lar) katılımcılara deniz kenarındaki bir şehre geldiklerini ve istedikleri yere ulaşabilmek için vapurla seyahat etmek durumunda olduklarını anlatın. Vapurda kimlerin bulunduğunu ve nerede oturduklarını gösterin. Katılımcılardan bindikleri vapurlarda kimin nereye oturacağını belirlemelerini isteyin.

2. Adım: Şimdi katılımcılar sırayla vapura binecekler ve isim kartlarından yararlanarak kendilerinin boş olan yerlerden hangisinde oturmak istediklerini işaretleyecekler. Ayakta durmak isterlerse durabilirler.

3. Adım: Katılımcılardan neden bu seçimi yaptıklarını düşünmelerini ve gerekçelerini bir kâğıda yazmalarını isteyin. Ardından herkes gerekçelerini grup içinde okusun ve üzerinde tartışın. Gerekçeleri, grup sözcüsünün geri bildirimler sırasında sunması için büyük boy yazı kâğıtlarının üstüne yapıştırın.

4.Adım: Herkes gerekçelerini büyük boy yazı kâğıtlarına yapıştırdıktan sonra, kolaylaştırıcı(lar) katılımcılara iki kişinin ilk iskelede vapurdan inmek üzere olduğunu söyleyin (burada kimin ineceğine kolaylaştırıcı karar versin) İki tane yer boşaltarak, yerleri değiştirmek isteyenler var mı diye sorun ve değiştirmek isteyenler değiştirsinler. Yer değiştirmek zorunlu değildir. Ardından kolaylaştırıcılar, katılımcılara aşağıdaki soruları sorarak devam etsin. Yapılan konuşmaları grup sözcüsü kaydetsin.

5.Adım: Kolaylaştırıcılar şimdi katılımcılardan grup olarak en fazla oturmak istedikleri ilk üç yeri ve en az oturmak istedikleri son üç yeri seçmelerini istesin. Kolaylaştırıcı(lar) gruplar listelerini

hazırladıktan sonra, aşağıdaki soruları katılımcılara sorarak yer seçimini nasıl yaptıkları üzerine tartışma başlatsın. Yapılan tartışmayı grup sözcüleri kaydetsin.

— Seçimlerimi hangi faktörler etkiliyor?

— Başka insanlara bakışım nasıl?

— Vapurda bulunan kişilere bakışım nasıldı?

— İnsanlara bakış açısı ile ne denilmek isteniyor?

6.Adım: Değerlendirme ve Geri Bildirim: Bütün grup halinde toplanın. Grup sözcülerinin gruplarda yapılan tartışmaları bütün gruba aktarmalarını isteyin. Bütün grup halinde yapılan toplantıda hayatımızla ilgili seçimlerimizi yaparken, genel olarak neden kendimize benzeyen insanlarla ilişki içinde olmayı tercih ettiğimiz üzerine bir tartışma yapın. Bunun gerekçeleri üzerinde durun. Örneğin kendimizi güvende ve rahat hissetmek; kendimizi daha rahat ifade edebilmek; sosyal kabul görmek vb. Bunların önyargı ve ayrımcılıkla farkları nedir? Önyargı ve ayrımcılığa dönüşmemesi için neler yapılmalıdır? Sorularını tartışın.

Kolaylaştırıcı(lar) için Notlar.

Bu etkinlikteki Vapur yerine, otobüs, metro, minibüs, uçak gibi araçlar tasarlanabilir. Etkinlik yerel ve ulusal düzeydeki bir yolculuğa göre tasarlanabileceği gibi uluslararası bir yolculuğa göre de tasarlanabilir. Bu durumda yolcu listesinde değişiklikler yapmak mümkündür. Örneğin uluslar arası bir yolculuk için tasarladığımızda yolcuları farklı etnik kökenler ve ırkların yanı sıra, farklı uluslardan seçmeniz mümkündür.

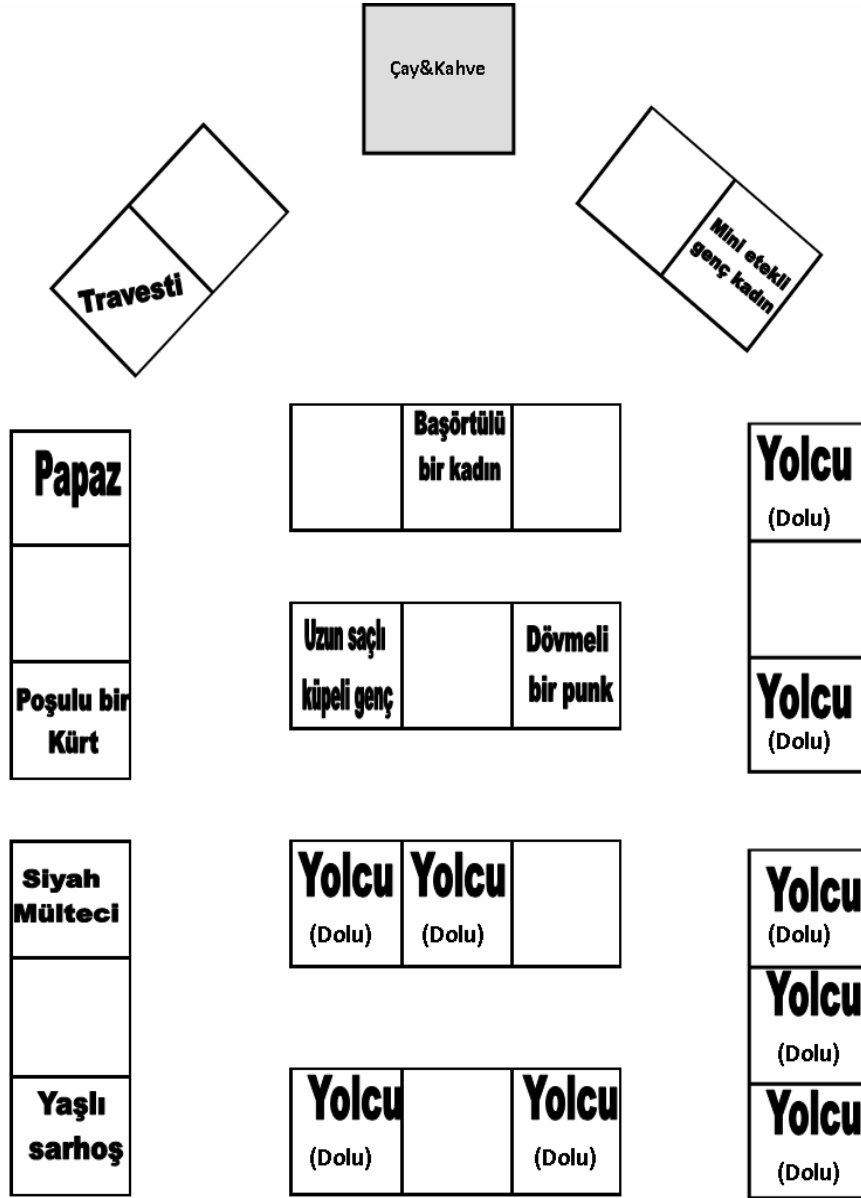
Kolaylaştırıcılar son adımdan sonra burada önemli olan şeyin başkaları hakkındaki önyargı ve ayrımcılığı besleyecek davranış ve

tutulardan uzak durmak olduğunu ve insanlar hakkındaki değer yargılarımızın bilincinde olmamız gerektiğini, birilerini başkalarından daha üstün ya da daha aşağı gören tutumlarla mücadele etmemiz gerektiğini vurgulamalıdır. Çevremizde, medyada, içinde yaşadığımız toplumda, gündelik dilde kullanılan ayrımcı nitelikte ki sözler, değerlendirmeler, vb. üzerinde durmak faydalı olabilir.

Devam için öneriler:

Kolaylaştırıcı(lar) tartışmayı farklı sosyal ve kültürel kökenlerden gelen insanlar arasındaki ilişkilerin ne düzeyde olduğuna dair bir tartışma yaparak genişletebilir. Örneğin; Evlilik, ticaret, siyaset vb. gibi.

Vapurdaki yolcu panosu

B.5: Ayrımcılıkla ilgili Vaka Çalışmaları

Amaçlar

- Ayrımcılığın farklı biçimler ve zeminlerde gerçekleşebileceğini kavramak.
- Farklı ayrımcılık biçimleri ve zeminleriyle ilgili uluslararası insan hakları belgelerinin ve mekanizmalarının nasıl kullanılacağı hakkında genel bir bilgi edinmek
- Belli gruplara ait olmanın getireceği kişisel sonuçlar üzerine bir anlayış geliştirmek.
- Ayrımcılığın aynı zamanda bir çarpan etkisi olduğunu ve diğer tüm insan haklarının da ihlal edilmesine yol açtığını kavramak.

Malzemeler

- Vakalar
- Büyük boy kâğıtlar
- Tahta kalemleri

Süre: 70 dk.

Grup Genişliği: En az 8 kişi.

Genel hatlar	<p>Ayrımcılık hem ulusal hem de uluslararası mevzuat tarafından yasaklanmıştır. Bununla birlikte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çoğunlukla ayrımcı uygulamalar devletler tarafından görmezden gelinir, • Toplum içinde gerçekleşen ayrımcı uygulamaların önlenmesinde devletin sorumluluğu vardır, • Ayrımcılık insanlık onuruna yapılmış bir saldırıdır. Aynı zaman kişisel, siyasal, ekonomik ve sosyal haklarımızın ihlal edilmesine yol açar.
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. Vakaların birer kopyasını çıkartın. • Kolaylaştırıcılar için notları imkânınız

	<p>varsa “<i>power point</i>” sunum olarak hazırlayın. Eğer “<i>power point</i>” sunum yapma imkânınız yoksa gerekli bilgileri çalışmadan önce büyük boy kâğıtlara ana hatlarıyla hazırlamanız faydalı olacaktır.</p>
--	---

Adımlar:

1. Adım: Katılımcıları dört gruba ayırın. Her grupta bir kolaylaştırıcı olsun. (2 dk.)

2. Adım: Kolaylaştırıcı(lar) her bir grup için hazırlanmış aşağıdaki vaka çalışmalarından birini gruba versin. (2 dk.)

3. Adım: Vakaları dağıttıktan sonra kolaylaştırıcı(lar) gruptan kendi içlerinden birini grup sözcüsü olarak seçmelerini istesin. (2 dk)

4. Adım: Kolaylaştırıcı(lar) gruba grup sözcüsünün grup içindeki tartışmaları raporlamak, vakayla ilgili olarak grubun yapmış olduğu tespitleri bütün gruba aktarmakla sorumlu olacağını açıklasın. Vaka çalışmasının altında, aşağıda sorular bulunmaktadır. Katılımcılar gruplarında bu soruları cevaplamalıdır. (2 dk)

5. Adım: Vaka çalışması için gruplara süre verin (30 dk)

6. Adım: Grup çalışmaları bittikten sonra geri bildirimleri almak için bütün grup çalışmasına geri dönün.(2 dk)

7. Adım: Grup sözcülerine hazırladıkları sunumları bütün gruba sunmaları için söz verin (Her grup sözcüsü için (10 dk)

8. Adım: Kolaylaştırıcı olarak yapılan sunumlardan hareketle kısa bir özet yapın ve gerekli bilgileri verin

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar: Kolaylaştırıcı aşağıdaki notları sunum için hazırlarken dipnotlardaki kaynakçaları önceden okuyup, konuyla ilgili olan sözleşme metinlerinden ve raporlardan gerekli alıntıları yapmalıdır.

Vaka 1: Vaka 1'in "*Fatma Yıldırım*" adlı bir kadının gerçek hayat hikâyesine dayandığı belirtin. Vakanın Fatma Yıldırım'ın çocukları Banu Akbak, Gülen Khan, ve Melissa Özdemir adına Aile içi Şiddete Karşı Viyana Merkezi ve Kadınların Adalete Erişimi için Dernek tarafından Avusturya'ya karşı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığa Ortadan Kaldırılmasına Dair Komiteye (CEDAW Komitesi) yapılan başvuruya dayandığını belirtin (Başvuru No:6/2005). Ayrıca benzer bir vakanın Şahide Goekce adına yine aynı kurumlarca CEDAW Komitesine yapıldığını (Başvuru No:5/2005) belirtin. CEDAW Komitesinin ve her iki davada da, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin (CEDAW Sözleşmesi) 1. Maddesi (Ayrımcılık) ve Komitenin 19. Genel Yorumu (Kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık) ile birlikte Sözleşmenin madde 2.a, c ve f (Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü) paragraflarının ve madde 3'ün (siyasal, ekonomik ve kültürel alanda tedbirler alma yükümlülüğü) ihlal edildiğine karar verdiğini belirtin²⁴. Benzer bir olayda *Nahide Opuz v. Türkiye* (Başvuru No: 33401/02) davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) Türkiye'yi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 2. Maddesi (Yaşam Hakkı) ve 3. Maddesi (İşkence ve Kötü Muamele Yasağı) ile birlikte 14. Maddesini (Ayrımcılık Yasağı) ihlal ettiği gerekçesiyle mahkûm ettiğini belirtin. (5 dk)

Vaka 2: Vaka 2'nin AİHM önüne gelen iki farklı davadan hareketle hazırlandığını ve gerçek olaylara dayandığını belirtin. Bu

²⁴ CEDAW Sözleşmesi ve Komitenin 19. Genel Yorumu için İnsan Hakları Gündemi Derneğinin Hakan Ataman ve Hasan Saim Vural tarafından hazırlanan *Ayrımcılığa Karşı Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatı* başlıklı çalışmasına bakın, s: 191–218, sözleşme metnine http://www.rightsagenda.org/attachments/205_ayrimciligakarsiusuluslarasiinsanhaklarimevzuati.rar web adresinden ulaşabilirsiniz.

vakaların *Bączkowski ve diğerleri v. Polonya* (Başvuru No:1543/06) ve *Alekseyev v. Rusya* (Başvuru No: 4916/07, 25924/08 ve 14599/09) olduğunu belirtin. Her iki davada da AIHM'in Polonya ve Rusya'yı AIHS'in 11.Maddesi (Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü), 13. (Etkili Bir İç Hukuk Yoluna Başvurma Hakkı) ile birlikte 14. Maddesini (Ayrımcılık Yasağı) ihlal ettiği için mahkûm ettiğini belirtin. LGBT (Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti) konusuyla ilgili olarak *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği* tanımlarını verin. Her iki kavramında “cinsel tercihten” farklı olduğunu ve LGBT konusunun bir “tercih” olmadığını vurgulayın. Homofobi ve Transfobi kavramlarına ve konuyla ilgili tarihsel gelişmelere değinin. Eşcinselliğin 1990 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından hastalıklar listesinden çıkartıldığını söyleyin²⁵. Mevcut durumu Türkiye’de faaliyet gösteren LGBT örgütlerine karşı açılan kapatma davaları ve genel durumla karşılaştırın. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın eşcinseller hakkında söylediklerini kısaca tartışın. (5 dk)

Vaka 3: Vaka 3’in “Saada Mohamad Adan” adlı bir kadının gerçek hayat hikâyesine dayandığı belirtin. Hikâyenin *Saada Mohamad Adan*’ı temsilen Danimarka’da faaliyet gösteren “İrksal Ayrımcılığın Belgelenmesi ve Danışmanlık Merkezi” tarafından, Her Türlü İrksal Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesine (İrkçılığa Karşı Komite) yapılan bir başvurudan (Başvuru No: No. 43/2008) alındığını söyleyin. Yapılan başvuruyu değerlendiren İrkçılığa Karşı Komite söz konusu durumundan ötürü Danimarka’nın Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan

²⁵ İlgili kavramlar için bkz. Hakan Ataman, *LGBT Hakları İnsan Haklarıdır*, İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2009, Ankara, s. 1-4; 22-23.

Kaldırılmasına Dair Sözleşmenin 2. Maddesinin 1(d) paragrafını (Irk ayrımcılığının ortadan kaldırılması için alınacak önlemler), 4. Maddesini (Irkçı propaganda ve faaliyetlerin yasaklanması) ve 6 Maddesini (Etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı) ihlal ettiğine karar verdiğini belirtin. Ayrıca ırk ayrımcılığıyla ilgili olarak AIHM'in *Sejdic ve Finci v. Bosna-Hersek* (Başvuru No: 27996/06 ve 34836/06) davasında, Bosna-Hersek'in AIHS'in 1 Nolu Protokolünün 3. Maddesi (Seçme ve Seçilme Hakkı) ile birlikte 14. Maddesinin (Ayrımcılık Yasağı) ve ek olarak ayrımcılığı genel olarak yasaklayan 12 Nolu Ek Protokolünün 1. Maddesini ihlal ettiğine karar verdiğini belirtin.²⁶ (5 dk)

Vaka 4: Vaka 4'ün Türkiye, Fransa ve Bulgaristan'daki gerçek hikâyelere dayandığını belirtin. Konuyla ilgili olarak Uluslararası Zihinsel Engellilerin Hakları Merkezi tarafından "Kapalı Kapılar Ardında" başlıklı Türkiye raporuna değinin. Ayrıca Ruh Sağlığında İnsan Hakları Derneği hazırladığı raporlara atıfta bulunun²⁷. Konuyla ilgili olarak, Uluslararası Otizm Derneği – Avrupa tarafından Fransa'ya karşı (Başvuru No: 13/2002) ve Zihinsel Engellileri Savunma Merkezi tarafından Bulgaristan'a karşı (Başvuru No: 41/2007) Avrupa Sosyal Haklar Komitesine iki toplu şikâyet başvurusu yapıldığını söyleyin. Avrupa Sosyal Haklar Komitesinin yapılan başvurularda Fransa ve Bulgaristan'ın Avrupa

²⁶ İlgili sözleşme metinler için İnsan Hakları Gündemi Derneğinin Hakan Ataman ve Hasan Saim Vural tarafından hazırlanan [Ayrımcılığa Karşı Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatı](#) başlıklı çalışmasına bakın, s: 35-43; 58-61, sözleşme metnine http://www.rightsagenda.org/attachments/205_ayrimciligakarsiuuluslararasiinsanhaklarimevzuati.rar web adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁷ *Kapalı Kapılar Ardında*, MDRI, <http://www.mdri.org/mdri-web-2007/projects/turkey/turkey%20turkish%20final%2010-3-05.pdf> web sitesinde mevcuttur; *Akıl ve Ruh Sağlığı Alanında İnsan Hakları: 2008 Türkiye Raporu*, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, RUSİHAK, http://rusihak.org/dosyalar/haberler/rusihak_ulusal_rapor.pdf web sitesinde mevcuttur.

Sosyal Şartı'nın 15(Engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı), 17 (Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı)ve Bölüm V madde E'yi (Ayrımcılık Yasağı) ihlal ettiğine karar verdiğini belirtin²⁸. (5 dk)

Vakalar

Aşağıdaki Vakaları Kolaylaştırıcı önceden fotokopi ile çoğaltarak gruplara dağıtmalıdır!

Vaka 1: Fatma Y. Vakası

Fatma Y. Temmuz 2001'de İrfan Y. ile ikinci evliliğini yaptı. Evlendikten sonra ilk evliliğinden doğan üç çocuğuyla birlikte "gurbetçi" olarak Avusturya'ya yerleşti. Eşi İrfan Y. Fatma Y.'yi ilk kez 2003'de gerçekleşen Türkiye ziyareti sırasında bir nedenden ötürü ölümle tehdit etti. Avusturya'ya döndüklerinde ölüm tehditleri süreklilik kazandı. Fatma Y. eşine boşanmak istediğini söyledi. İrfan Y. onu gene ölümle tehdit etti. Daha büyük yaşlardaki ilk iki çocuğu annelerinin boşanması gerektiğini ifade etti. 2003'de eşinden ölüm tehditleri almaya devam eden Fatma Y. öldürülmekten korktuğu için çocuklarıyla birlikte evden ayrıldı. Fatma Y. bu olaydan sonra eşinin işte olduğuna inandığı bir saatte şahsi eşyalarını almak için bir gün eve geri döndü. Ancak aynı saatlerde evde eşiyle karşılaştı. Eşi Fatma Y.'yi bileklerinden tutarak yakaladı. Bununla birlikte Fatma Y. bir fırsatını bularak evden kaçmayı başardı. Bunun üzerine İrfan Y. polise şikâyet edildi. Ancak İrfan Y. telefonla tehditlerine devam etti. Polis İrfan Y.'nin Fatma Y.'ye yaklaşmasını yasaklayan bir belge düzenledi

²⁸ Sözleşme metinleri için bkz: Hakan Ataman, *Zihinsel Engeli ve Psikiyatrik Teşhis Almış Bireylerin İnsan Hakları*, RUSİHAK, <http://www.rusihak.org/dosyalar/raporlar/zihinselengellivepsikiyatrikteshisalmissbireylerininsanhaklari.pdf> web sitesinde mevcuttur; Hakan Ataman, *Avrupa Sosyal Şartı ve Uygulaması*, İHGD, www.rightsagenda.org web sitesinde mevcuttur.

ve bu durumla ilgili olarak savcuyu bilgilendirdi. Polis aynı zamanda savcıdan İrfan Y. gözaltına alınmasını talep etti. Bununla birlikte savcı yapılan talebi reddetti. Bu olaydan sonra İrfan Y. Fatma Y.'nin çalıştığı yere gelerek Fatma Y.'ye tehditlerde bulundu ve Fatma Y.'yi taciz etti ve yaraladı. Olay yerine polis çağrıldı ancak bu yaralama olayı savcıya rapor edilmedi. Daha sonra İrfan Y. yaralama olayını polise bildiren Fatma Y.'nin 26 yaşındaki oğlunu tehdit etti. İrfan Y. telefonla tehditlerine devam etti. İrfan Y. Ağustos 2003'de Fatma Y.'nin işyerine erken bir saatte gelerek onu öldürmek istedi. Ancak, Fatma Y. bir fırsatını bularak polise telefon etti. Polis işyerine geldiğinde İrfan Y. kaçmıştı. Bu olay üzerine savcıdan İrfan Y.'nin tekrar gözaltına alınması istendi. Ancak, savcı talebi tekrar reddetti. Bu arada Fatma Y. resmen boşanma talebinde bulundu. Polisten daha dikkatli olmalarını ve kendisini korumalarını talep etti. Yerel mahkeme boşanma işlemleri tamamlanıncaya kadar İrfan Y.'nin Fatma Y.'ye yaklaşmasını yasaklayan bir karar aldı. Bununla birlikte Eylül 2003'de İrfan Y. Fatma Y.'yi işten eve dönerken takip etti ve sokak ortasında bıçaklayarak öldürdü.

Siz kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışan bir sivil toplum örgütüsünüz. STK olarak bu olayda davaya müdahil olmak istiyorsunuz ve ne yapılması gerektiğini konuşmak üzere toplandınız. Şimdi:

- 1- Bu olaydaki insan hakları ihlalleri nelerdir?
- 2- Bu olay neden meydana geldi ve bu olayın arkasında yatan nedenler nelerdir?
- 3- Bu olayın sorumlusu ve/veya sorumluları kim(ler)dir?
- 4- Neler yapılabilir?

Vaka 2: LGBT (Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti) Platformu Vakası

Siz Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti (LGBT) bireylerin haklarını savunmak, LGBT bireylerle dayanışma göstermek, LGTB bireylerin sosyal ve ekonomik alanda yaşadıkları sıkıntılara çözümler üretmek ve ilgili diğer konularda çalışmalar yapmak amacıyla bir araya gelmiş bir LGBT örgütüsünüz. Bulduğunuz ülkede uzunca bir süredir LGBT bireylere yönelik ayrımcı uygulamalar söz konusu. Ayrıca LGBT bireylere karşı çok sayıda nefret suçları gerçekleşiyor. Bu nedenden ötürü çok sayıda arkadaşınız yaralanıyor, yerinden ediliyor ve öldürülüyor. Yaşanan olumsuzluklar ve insan hakları ihlalleri karşısında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında toplumsal düzeyde bir farkındalık yaratma kampanyası başlatma kararı aldınız. Bu amaçla ülkenizde LGBT alanında faaliyet gösteren diğer dernekler, insiyatifler ve insan hakları örgütleriyle birlikte bir platform oluşturduunuz. Platform olarak çok sayıda etkinliği içeren bir strateji ve eylem planı hazırladınız. Kampanyanızı bir basın açıklamasıyla duyurdunuz. Açıklamanız oldukça geniş yankılar uyandırdı. Ancak kampanyayı başlattığınız andan itibaren platform olarak bazı tehditler alıyorsunuz ve çeşitli tacizler gerçekleşiyor. Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti olmanın günah olduğu, kesinlikle yasaklanması gerektiği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili olarak herhangi bir hak savunuculuğunun yapılamayacağı, kesinlikle ahlak dışı olduğu gibi mesajlar alıyorsunuz. Üstelik üst düzey yöneticilerden biri de *“eşcinselliğin bir hastalık olduğu ve mutlaka tedavi edilmesi gerektiği”* yönünde bir açıklama yaptı. Mevcut şartlar altında kampanyanızın eylem planında yer alan barışçıl bir sokak gösterisi ve yürüyüş de düzenlemek istiyorsunuz. Ancak düzenlemek istediğiniz sokak gösterisi ve yürüyüşle aynı gün, saat ve yerde size karşı olan bir

grup da eylem yapmak istiyor. Durum oldukça gergin! Gelinen noktada düzenlemek istediğiniz barışçıl sokak gösterisi ve yürüyüş yerel idareciler tarafından yasaklandı.

Siz platforma katılan STK'ların temsilcileri olarak bir araya geldiniz ve ne yapılması gerektiği konusunda bir toplantı yapıyorsunuz. Şimdi:

- 1- Bu olaydaki insan hakları ihlalleri nelerdir?
- 2- Bu olay neden meydana geldi ve bu olayın arkasında yatan nedenler nelerdir?
- 3- Bu olayın sorumlusu ve/veya sorumluları kim(ler)dir?
- 4- Neler yapılabilir?

Vaka 3: Saada M. A. Vakası

Saada M.A. Danimarka'da yaşayan Somalili bir kadındır. Saada M.A. aynı zamanda Danimarka'da faaliyet gösteren Somalili Kadınlar Örgütünün yöneticiliğini yapmaktadır. Ağustos 2006'da Danimarka'daki bir ulusal radyoda düzenlenen tartışma programında milliyetçi muhafazakâr bir parti olan Danimarkalı Halkın Partisi (DHP) temsilcilerince Danimarka'da yaşayan Somalililere karşı açıklamalar yapılmıştır. Radyo tartışması sırasında DHP temsilcileri Danimarka'da faaliyet gösteren Somalililer tarafından kurulan derneklerin Somalililer tarafından gerçekleştirilen suçların önlenmesiyle ilgili çalışmadıklarını, Danimarka'daki Somalililerin sürekli olarak suç eylemlerinde bulduklarını, Somalilerin kadınlara sünnet uygulaması gerçekleştirdiklerini ve ayrıca Somalililerin çocuklarla cinsel ilişkiye girdiklerini (pedofili) ve tecavüzcü olduklarını söylemişlerdir. DHP temsilcilerine göre Danimarka'daki Somalililerin dernekleri bu tür konularla hiç ilgilenmemektedirler ve Somalililerin çoğunluğu kadın sünnetini ve pedofiliyi doğal görmektedirler. Saada M.A. bu radyo programının ardından

Danimarka'daki Somalilerin kadınlara sünnet uygulamasına tamamen karşı olduklarını ve Somalilerin sürekli suç işledikleri, pedofili ve tecavüzcü oldukları yönündeki iddiaların bütünüyle yanlış olduğunu belirterek savcılığa şikâyetinde bulunmuştur. Şikâyetinde Danimarka'da etnik ayrımcılığın önlenmesi amacıyla faaliyet gösteren bir komisyonun sokakta Somalilere karşı çok sayıda ırkçı saldırı gerçekleştiğine dair bir rapor hazırladığını belirten Saada M.A., söz konusu iddiaların DHP tarafından yürütülen ırkçı propagandanın bir parçası olduğunu ve Danimarka'da yaşayan etnik bir grup olarak bütün Somalileri hedeflediğini belirtmiştir. Ancak savcılık yapılan başvuruyu reddetmiş ve herhangi bir işlemde bulunmamıştır. Yapılan itirazlar üzerine dava Danimarka Yüksek Mahkemesinin önüne gelmiş, ancak mahkeme Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ifade özgürlüğü ile ilgili kararlarına atıfta bulunarak, herhangi bir işlem yapmaya gerek görmemiştir.

Siz ırksal ve etnik ayrımcılığı belgelemek ve mağdurlara danışmanlık hizmeti vermek için faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütüsünüz. Saada M.A. size başvurdu. Konuyla ilgili olarak bir şeyler yapılması gerektiğine karar verdiniz ve bu amaçla toplandınız. Şimdi:

- 1- Bu olaydaki insan hakları ihlalleri nelerdir?
- 2- Bu olay neden meydana geldi ve bu olayın arkasında yatan nedenler nelerdir?
- 3- Bu olayın sorumlusu ve/veya sorumluları kim(ler)dir?
- 4- Neler yapılabilir?

Vaka 4: Zihinsel Engelliler Vakası

Engellilerin insan hakları konusunda çalışan bir sivil toplum örgütü olarak hazırlamış olduğunuz bir proje çerçevesinde ilgili devlet kurumlarından da izin alarak, zihinsel engelli çocukların da yatılı olarak kaldıkları rehabilitasyon merkezlerine uzmanlarınızla birlikte

ziyaretler düzenlediniz. Düzenlemiş olduğunuz ziyaretler sırasında yatılı rehabilitasyon merkezlerindeki zihinsel engelli çocukların oldukça olumsuz şartlar içinde yaşadıklarını gözlemlediniz. Gözlemleriniz içinde merkezlerin aşırı kalabalık olması, fiziki şartların olumsuzluğu, bazı engellilerin kendine zarar verebileceği gerekçesiyle tecrit edilmesi ve/veya ellerinin ve ayaklarının bağlanması, yeterli personel bulunmaması ve bazı kötü muamele olayları da var. Ayrıca zihinsel engellilerin temel yaşam becerilerini canlı tutmak ve geliştirmek için ihtiyaç duydukları destek verilmiyor. Tüm bunlara ek olarak gözlemleriniz sırasında zihinsel engelli çocuklara “eğitim göremez” şeklinde raporlar düzenlendiğini ve bu nedenle yatılı rehabilitasyon merkezlerinde kalmayan çok sayıda ki zihinsel engellinin de ihtiyaç duydukları destek hizmetlerinden yararlandırılmadığını fark ettiniz. Bu olumsuz durumu yetkililerle paylaştınız. Fakat yetkililer yeterli insan ve para kaynağından yoksun olduklarını, kendilerine yeterince fon ayrılmadığını ve ellerinden gelenin ancak mevcut durumdan ibaret olduğunu ve daha fazla yapabilecekleri herhangi bir şey olmadığını söylediler.

Siz yukarıda karşılaşmış olduğunuz durumun kabul edilebilir olmadığını düşünüyorsunuz. Bu amaçla bir şeyler yapmaya karar verdiniz ve gücünüzü diğer sivil toplum örgütleriyle birleştirerek bir platform yarattınız. Konuyla ilgili olarak bir şeyler yapılması gerektiğine karar verdiniz ve bu amaçla toplandınız. Şimdi:

- 1- Bu olaydaki insan hakları ihlalleri nelerdir?
- 2- Bu olay neden meydana geldi ve bu olayın arkasında yatan nedenler nelerdir?
- 3- Bu olayın sorumlusu ve/veya sorumluları kim(ler)dir?
- 4- Neler yapılabilir?

B.6: Önyargı Ve Ayrımcılığa Karşı Koymak*

Amaçlar:

- Önyargının anlamı ve doğası üzerinde derinlemesine düşünmek.
- Ayrımcılığın süreci ve özellikleri ile önyargının kökenleri üzerinde derinlemesine düşünmek.
- Farklı sosyal ve kültürel kökenlerden gelen insanlara karşı ayrımcılık ve önyargı sorunlarını belirleyebilmek.
- Ulusal ve uluslararası insan hakları standartlarına dayalı olarak, farklı sosyal ve kültürel kökenlere ait insanların karşılaşacakları ayrımcılık sorunu için bir eylem planı üzerine düşünmek.

Malzemeler:

Ayrımcılığa karşı bilgi notu

Çizgi insan resmi

Kağıt ve kalemler

Süre: 70 dk.

Grup Genişliği: 8 – 20 kişi

Genel hatlar	İnsan hakları eğitiminin önemli bir kısmı da önyargıyı, ayrımcılığı, ırkçılığı, karşı cinsiyeti zayıf görme anlayışını ve kendi ırkını üstün görme anlayışını iyi anlamaktır. Bu ahlaki dışlama biçimleri, özellikle azınlıklara karşı ayrımcılığın değişik türlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlayan, insan onurunu yok sayan ana sorunun temel göstergeleridir. Ayrımcılıktan sıkıntı çeken gruplar arasında etnik ve dil azınlıkları, mülteciler ve yerlerinden edilmiş insanlar,
---------------------	--

* Bu egzersiz, Prof. Richard Pierre Claude'un, "*Yaygın İnsan Hakları Eğitimi, Kolaylaştırıcılar ve Öğretmenler için* 24 Katılımcı Alistırma" adlı kitabında yer alan, Alistırma 15: Önyargı ve Ayrımcılığa Karşı Koymak" egzersizinden esinlenerek hazırlanmıştır.

	dini ve diğer azınlıklar bulunmaktadır. Önyargı ve bilgisizlik etnik azınlıkların insan olarak görülmemesini teşvik etmekte ve bu da ayrımcılığın birçok çeşidinin gelişmesine yardım etmekte ve bunları desteklemektedir.
Hazırlık	<ul style="list-style-type: none"> • Etkinliği dikkatlice okuyun. Çizgi adam resminin katılımcı sayısı kadar kopyasını çoğaltın. • Bilgi notlarını önceden hazırlayarak katılımcı sayısı kadar çoğaltın.

Adımlar:

1.Adım: Kolaylaştırıcı(lar) önyargı ile ayrımcılığın yakından ilişkili olduğunu ve önyargının ayrımcılığa yol açtığını açıkla. Katılımcılardan ülkemizdeki ayrımcılığa uğrayan grupları saymalarını isteyin. Bu grupların önyargıdan dolayı sıkıntı çekip çekmediğini açıklamalarını söyleyin. Daha önce ayrımcılığa uğrayan gruplardan tanıdıkları birileri olup olmadığını sorun. Katılımcılar kendilerinden de örnekler verebilir.

2. Adım: Katılımcılara, başlarının üstünde birer balon olan ve etnik bir gruba mensup diğer bir insana bakan dört “çizgi insan” resmini gösterin. Üzerine okların yöneldiği “çizgi insanın” 1. Adımda sayılan ve ayrımcılığa maruz kalan bireylerden bir tanesine ait olduğunu belirtin. Buna Örneğin; Ermeni, Rum, Yahudi, Gay, Lezbiyen, Biseksüel, Transeksüel, Travesti, Kürt, Engelli, Kadın, Mülteci, Alevi, Hıristiyan, Dindar, Ateist, Yoksul, Yaşlı, vb.

3. Adım: Katılımcıların çizgi insanların balonuna yazılabilecek, ayrımcılığa uğrayan grup üyesinin ikinci sınıf veya insandan daha aşağı olduğu fikrini desteklemek için tasarlanmış kötü bir isim ve diğer balonların içine de kalıplaşmış sözleri (bunların hepsi açgözlü, gaddar olurlar, vb.) sıralamalarını söyleyin. Bütün bunların önyargının göstergeleri olduğunu ve önyargının da, aynen zehir gibi, ayrımcılık yönüyle sağlıksız toplumsal sonuçlara neden olduğunu açıklayın.

Adım 4. Her çöpten adam figüründen azınlık üyesine doğru bir ok çizerek okun ayrımcılıkla ilgili eylemleri gösterdiğini söyleyin; örn. inkar ve dışlama eylemleri, örn. etnik azınlık çocuğunun okulda dışlanması gerektiği düşüncesi gibi.

Adım 5. Katılımcıları, her biri farklı bir etnik azınlık ile ilgilenmek üzere küçük gruplara ayırın. Her grubun (1) insanların, tartışılan kategorideki insanlarla ilgili (ilgili kişileri aşağılamak için tasarlanmış kalıplaşmış sözler ve kötü lakapları da içeren) tutumlarını ve *önyargı* sorunlarını (1. grup sözcüsü) ve (2) tartışılmakta olan insanlara yönelik baskı, istismar ve dışlama eylemlerini veya *ayrımcılık* sorunlarını rapor eden bir raportörü (2. grup sözcüsü), olmalıdırlar. Her iki raportör grubun görüşmelerini ve kararlarını tüm üyelerin katıldığı ortak oturumda sunarlar. Kolaylaştırıcı(lar) katılımcıları, “önyargı raportörüne” önyargının nasıl ayrımcılığa yol açtığını açıklaması için soru sormaya teşvik etsin. Katılımcıları, “ayrımcılık raportörüne” önyargının nasıl ayrımcılığa temel teşkil ettiğini anlatması için soru sormaya teşvik etsin.

Adım 6. Kolaylaştırıcı girişi: Gruplarda Ayrımcılığa maruz kalan grupların ve bu gruplara üye olan bireylerin mağdur edildikleri, ikinci sınıf olarak görüldükleri veya onlara hoşgörüsüz davranıldığı zaman, ciddi bir insan hakları ihlali işlenmiş olacağını bütün katılımcılara anlatın. İnsan hakları azınlıklara karşı saygı ve onurlu davranılmasını gerektirir. Herhangi bir ayrımcılık biçimi veya hoşgörüsüzlük onların saygınlığını ve onurunu ihlal eder. Bu nedenle ayrımcılığın her biçimi ciddiye alınmalıdır. Bunu anlayıp anlamadıklarını sorun.

Adım 7. Azınlıkların insan hakları ihlal edildiğinde adaleti sağlamak için kullanılabilir yöntemlerin aşağıdakiler olduğunu katılımcılara söyleyin:

- müdahale edebilecek bir mahkemeye resmi müracaatta bulunmak,
- polisi haberdar ederek müdahale etmesini istemek,
- yasal destek sağlayabilecek bir savunma kuruluşunu haberdar etmek,
- olayı araştırıp rapor edebilecek bir insan hakları STK'ına bildirmek,
- medyayı haberdar etmek: Gazete, radyo, televizyon,
- kendi bölgenizden bir temsilci veya meclis üyesini haberdar etmek,
- suçlamayı araştırıp üzerine gidecek bir komşuluk grubu oluşturmak,
- toplum için STK sponsorluğunda bir insan hakları eğitimi sınıfına öncülük etmek.

Adım 8. Katılımcılara, yukarıdaki önerilerden seçilmiş ve bilgi notundaki ilgili hükümler de eklenmiş biçimde, hangi iyileştirici adımları önereceklerine karar vermek üzere yeniden gruplar oluşturmalarını söyleyin. Son olarak, gruplar bütün grup halinde toparlansın ve eylem önerilerini geri bildirsın.

Kolaylaştırıcı(lar) için notlar:

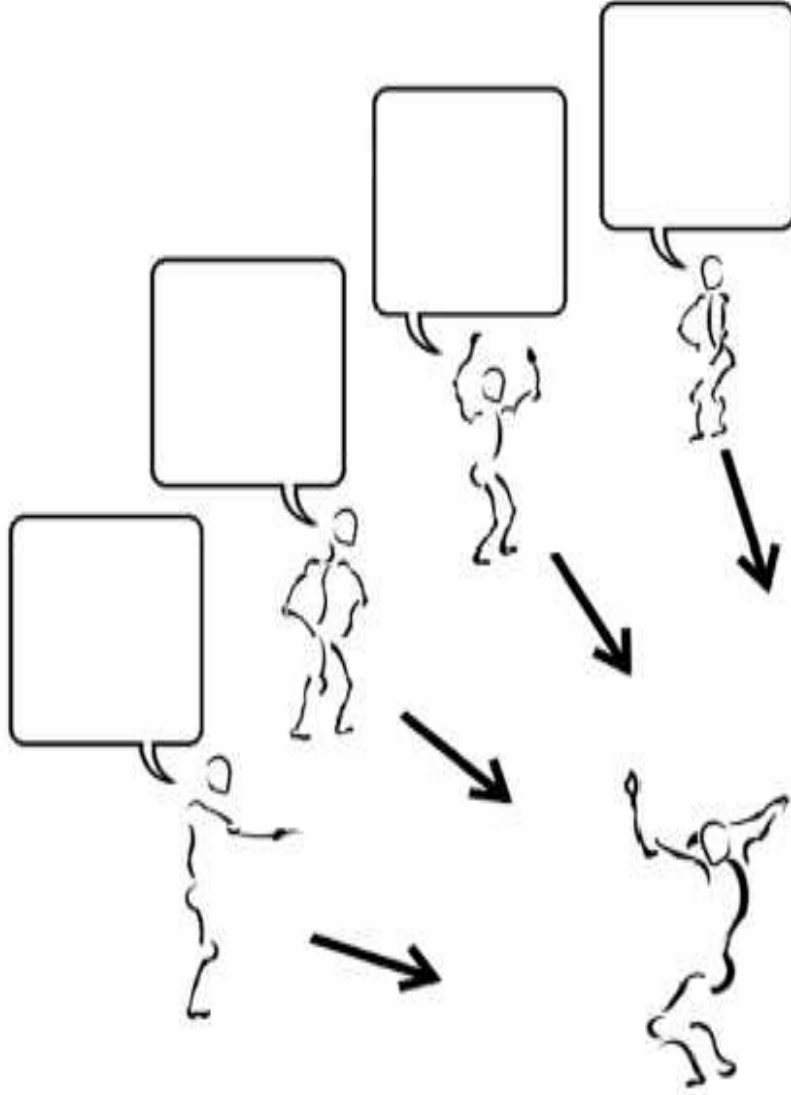
Kolaylaştırıcı(lar), önyargı ile ayrımcılık arasındaki farkı açıklamak ve katılımcıların ilgili bağlantıları anlamalarını sağlamak için yaratıcılığını kullanmalıdır.

Bir çoğu için bu çok hassas bir konu olabileceğinden dolayı, değişik görüşlerin ifade edilebilmesi için yeterli zamanı vermek önemlidir. Kolaylaştırıcı, önyargılı gibi görünen görüşleri “düzeltmeye” çalışmamalı, fakat diğerlerinin bunlar üzerinde yorum yapmalarına izin vermelidir. Adım 5 ve 8 karmaşık gelebilir, bu nedenle görevlerini iyi anladıklarından emin olmak için her grupta bir kolaylaştırıcı olmasına özen gösterin. Eğer tek bir kolaylaştırıcı varsa kolaylaştırıcı değişik gruplar arasında “gezinmelidir”.

Grup tartışmaları için ayrımcılığı genel olarak yasaklayan bilgi notunu önceden hazırlayın. Bilgi notunu hazırlarken bu kitabın birinci bölümünde yer alan önyargı ve ayrımcılık tanımlarını bilgi notuna aktarın. Ayrıca uluslararası insan hakları belgelerinden ilgili hükümleri bilgi notuna yerleştirin.²⁹

²⁹ İlgili sözleşme metinler için İnsan Hakları Gündemi Derneğinin Hakan Ataman ve Hasan Saim Vural tarafından hazırlanan **Ayrımcılığa Karşı Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatı** başlıklı çalışmasına bakın, sözleşme metnine http://www.rightsagenda.org/attachments/205_ayrimciligakarsiuluslararasıinsanhaklarimevzuati.rar web adresinden ulaşabilirsiniz.

Çizgi insan resmi (fotokopi ile büyütülüp çoğaltılacak!)

EK 1: ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI METİNLERİNDEN SEÇİLMİŞ MADDELER

A- İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

(...)

Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

(...)

Madde 4- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

(...)

Madde 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

B- İKİZ SÖZLEŞMELER: BM KİŞİSEL SİYASAL HAKLAR SÖZLEŞMESİ VE BM EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR SÖZLEŞMESİ

(...)

II. BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

2. Madde

Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşmede tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.

3. Gelişmekte olan ülkeler, insan haklarını ve ulusal ekonomik durumlarını dikkate alarak, bu Sözleşmede tanınan ekonomik hakları vatandaş olmayan kişilere hangi ölçüde tanıyacaklarına karar verebilirler.

3. Madde

Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında erkeklere ve kadınlara eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

(...)

C- 111 Sayılı ILO Sözleşmesi: Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi

Madde 1

1. Bu sözleşme bakımından "Ayrımcılık" deyimi ;

a) ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi inanç, ulusal veya sosyal menşeye bakımından yapılan iş veya meslek edinmede veya edinilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici veya bozucu etkisi olan her türlü ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutmayı,

b) İlgili üye, memleketin, varsa temsilci, işçi ve işveren teşekkülleri ve diğer ilgili makamlarla istişare etmek suretiyle tespit edeceği, meslek veya iş edinmede veya edinilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici veya bozucu etkisi olan bütün diğer ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutmayı, ifade eder.

2. Belirli bir iş için, o işin mahiyeti icabı yapılan, herhangi bir ayrılık gözetme, ayrı tutma veya üstün tutma ayırım sayılmaz.

3. Bu sözleşme bakımından "İş" ve "Meslek" terimleri, mesleki eğitime, bir işe ve çeşitli mesleklere girmeyi ve çalışma şartlarını kapsar.

Madde 2

Bu sözleşmenin yürürlükte bulunduğu üye memleketler, ulusal şartlara ve tatbikata uygun metotlarla; bu sözleşmede ele alınan anlamda her türlü ayırımı ortadan kaldırmak maksadıyla iş veya meslek edinmede ve edinilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği geliştirmeyi hedef tutan milli bir politika tespit ve takip etmeyi taahhüt eder.

D- AVRUPA İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞME (11. PROTOKOL İLE DEĞİŞTİRİLEN METİN)

Roma, 4.XI.1950 Gayri resmi tercüme

(...)

Madde 14 - Ayrımcılık yasağı

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

(...)

E- AVRUPA SOSYAL ŞARTI (DEĞİŞTİRİLMİŞ ŞEKLİ)

Strasbourg, 3.V.1996 Gayri resmi tercümedir

Bölüm V

Madde E - Ayrımcılık yasağı

Bu Şartta yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiç bir ayrımcılığa tâbi olmaksızın sağlanacaktır.

F- AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR BİLDİRGESİ

28 Eylül 2000 - 7 Aralık 2000

**BÖLÜM III
EŞİTLİK****Madde 20. - Yasa önünde eşitlik**

Herkes, yasa önünde eşittir.

Madde 21. - Ayrımcılık yasağı

1. Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, kalıtımsal özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya başka herhangi bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, hususiyet, doğum, maluliyet, yaş veya cinsel eğilim gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılması yasaktır.

2. Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma ve Avrupa Birliği Antlaşmasının uygulanması kapsamı çerçevesinde ve sözkonusu Antlaşmaların özel hükümleri saklı kalmak üzere milliyet nedeniyle her türlü ayrımcılık yasaktır.

Madde 22. - Kültürel, dini ve dilsel çeşitlilik

Birlik, kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı gösterecektir.

Madde 23. - Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik

Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik, istihdam, çalışma ve ücret dahil olmak üzere bütün alanlarda sağlanmalıdır.

Eşitlik ilkesi, yeterli şekilde temsil edilmeyen cinsin lehine belirli avantajlar sağlanmasını öngören önlemlerin sürdürülmesini veya benimsenmesini engellemez.

EK 2: Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek 12 No'lu Protokol: 1.4.2005

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Herkesin kanun önünde eşit olduğu ve eşit hukuki koruma hakkına sahip olduğu temel ilkesini göz önünde bulundurarak;

4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme (bundan sonra "Sözleşme" olarak anılacaktır) aracılığıyla ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasını birlikte yerine getirerek, herkesin eşit olmasını sağlamak için yeni tedbirler alma kararlılığında olarak;

Ayırım gözetmeme ilkesinin, makul ve haklı gerçekler söz konusuysa, tam ve etkili eşitliği sağlamak için Taraf Devletlerin önlemler almasını engellemediğini teyit ederek,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1- Genel olarak ayrımcılığın yasaklanması

1. Kanunda öngörülen haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya başka bir statüden kaynaklanan herhangi bir nedenle ayırım yapılmaksızın sağlanır.

2. Kimse, herhangi bir kamu otoritesi tarafından, 1. fıkrada sayılan gerekçelerle ayrımcılığa tabi tutulamaz.

Madde 2- Yer bakımından uygulama

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da katılma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.

2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirim Genel Sekreter tarafından alınışından itibaren üç aylık sürenin bitmesini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma veya değişiklik, bu bildirim Genel

Sekreter tarafından teslim alınış tarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

4. Bu madde uyarınca yapılmış bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

5. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, bu beyanda belirtilen ülke ve ülkelerle ilgili olarak, işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca Sözleşme'nin 34. maddesince öngörüldüğü şekilde, gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar veya kişi gruplarınca yapılacak başvurularda Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul ettiğini her zaman beyan edebilir.

Madde 3- Sözleşmeyle Bağlantı

Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol'ün 1. ve 2. maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

Madde 4- İmza ve Onay

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

Madde 5- Yürürlüğe Giriş

1. Bu Protokol, Avrupa Konseyi üyesi on devletin 4. madde hükümleri uyarınca Protokol'le bağlanma hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

2. Herhangi bir üye devletin sonradan bu Protokol'e katılması durumunda, Protokol, o devlet açısından onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi edildiği tarihten itibaren üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 6- Saklayanın Görevleri

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri;

- a. Her imzalamayı;
- b. Her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilmesini;

c. 2. ve 5. maddeler uyarınca bu Protokol'ün her yürürlüğe giriş tarihini;

d. Bu Protokol'e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirim;

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol imza yetkisini haiz kişilerce imzalamış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklamak ve her iki metinde aynı derecede geçerli olmak üzere İngilizce ve Fransızca tek bir nüsha halinde 4 Kasım 2000 tarihinde Roma'da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği tasdikli örnekleri Avrupa Konseyi üyesi devletlere gönderecektir.